SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 33 GODINA I | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28-098 | BEOGRAD, UTORAK, 28 SEPTEMBAR 1948 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

DESETOGODIŠNJICA „ISTORIJE SKP (b)"

»Temeljitim proučavanjem Istorije SKP(b) članovi KPJ će zaista moći ovladati boljševizmom«.

TITO

Rodoljub ČOLAKOVIĆ

Pre deset godina, 1 oktobra 1938 godine, ugledala je svet »Istorija Svesavezne komunističke partije (boljševika)«. Malo je knjiga iz oblasti marksizma —lenjinizma koje su imale i imaju takav značaj za međunarodni radnički revolucionarni pokret, za teoretsko naoružavanje i idejno-političko izgrađivanje komunista sviju zemalja.

Ta znamenita knjiga pojavila se u vreme kad su fašističko-imperijalistički agresori raspirivali požar drugog svetskog rata, kad je nemački imperijalizam završavao svoje pripreme za borbu za svetsko gospodstvo. Ogromna opasnost bila se nadnela nad celo čovečanstvo. Fašisti, — ti najsvirepiji i najbezdušniji imperijalisti, — spremali su se da otpočnu svetsko klanje, da unište sve što je napredno i slobodarsko u svetu, a na prvom mestu Sovjetski Savez, nadu i uzdanicu svih potlačenih i eksploatisanih svekolikog naprednog čovečanstva. I upravo u tim danima pojavila se knjiga koja je pretstavljala svedočanstvo o nepobedivoj snazi prve socijalističke države i ideja na kojima je izgrađena, knjiga koja »učvršćuje uverenost u konačnu pobedu velikog dela partije Lenjina i Staljina, u pobedu komunizma na celom svetu«. Ona je bila i udžbenik i pokretač u borbu; ona je ulivala samopouzdanje i smelost borcima radničke klase i svim naprednim ljudima.

Devedeset godina bilo je prošlo od pojave »Komunističkog manifesta«, u kome su tvorci naučnog socijalizma, Marks i Engels, ukazali proletarijatu sviju zemalja put koji vodi iz kapitalističkog ropstva u slobodu radničke klase i ostalih ugnjetenih i eksploatisanih. Oni su nedvosmislenost tog puta dokazali naučnim argumentima, objasnili ga neumitnim zakonima društvenog razvitka, ukazujući proletarijatu kakva je njegova uloga njegova istorijska misija, u borbi za uništenje klasne vladavine uopšte, za »skok čovečanstva iz carstva nužnosti u carstvo slobode«.

Za pedeset godina relativno mirnog razvitka kapitalizma, u međunarodnom radničkom pokretu nakotilo se dosta oportunista raznih boja koji su, priznavajući marksizam na rečima, čupali iz njega njegovu revolucionarnu dušu, ono što čini srž i suštinu tog najrevolucionarnijeg učenja u istoriji ljudske misli. Krajem XIX veka, kad su i liberalni profesori i renegati marksizma tvrdili da je Marksa pregazilo vreme, da je epoha revolucija i ratova prošla, da čovečanstvo ide u susret mirnom, idiličnom vremenu u kome će se postepeno, putem reformi, rešiti sva goruća pitanja čovečanstva, javio se Lenjin.

»Istorija SKP(b)« pokazuje kakav je titanski rad obavio taj najveći mislilac savremene istorije, boreći se za čistotu marksizma, braneći ga od unakaživanja oportunista, razvijajući ga dalje u uslovima imperijalizma. Ta Lenjinova borba ima međunarodni značaj, jer on svojom teorijom naoružava proletarijat celog sveta za pretstojeće bitke. Zajedno sa svojim najbližim saborcem i učenikom Staljinom, Lenjin stvara boljševičku partiju, partiju novog tipa, sposobnu da kao bojni štab okupi i organizuje radničku klasu i ostale trudbenike, da ih povede u borbu, da ih, i smelo i mudro, provede kroz sve bitke i dovede do pobede nad buržoazijom i ostalim društvenim parazitima.

»Istorija SKP(b)« sažeto i kratko kazuje kako su trudbenici bivše carske Rusije na čelu sa radničkom klasom, predvođeni slavnom Boljševičkom partijom, oborili vlast plemića i kapitalista, odbranili mladu Sovjetsku republiku od kontrarevolucionarnih generala i imperijalističkih intervenata, digli iz ruševina svoju opustošenu zemlju i izgradili socijalističko društvo, pretvorili svojim naporima ekonomski zaostalu i reakcionarnu Rusiju u ekonomski moćnu socijalističku državu, najnapredniju zemlju na svetu, zasnovanu na načelima slobode za sve trudbenike i bratske ravnopravnosti naroda.

Sav taj duboko revolucionarni preobražaj izvršen je u neprekidnoj i žestokoj borbi protiv ostataka eksploatatorskih klasa koje, iako pobeđene, nisu prestajale da daju otpor i da snevaju o restauraciji kapitalizma, u borbi protiv raznih neprijatelja unutar Partije od Trockoga do Buharina, u borbi protiv kapitalističkog sveta koji je na sve moguće načine nastojao da omete izgradnju socijalizma u SSSR.

Iz te borbe izašla je kao pobednik partija Lenjina i Staljina. Potvrdilo se praksom, na velikom istoriskom primeru, da je »Marksovo učenje svemoćno zato što je istinito« (Lenjin). Socijalizam je postao delo, stvarnost na jednoj šestini zemljine lopte. Pobedio je stvaralački marksizam nad dogmatičkim, dokazavši i teorijski i praktično da revolucionarno učenje Marksa i Engelsa nije i ne može biti zbir dogmi i šema, koje se ponavljaju van vremena i prostora, nego rukovodstvo za akciju, za revolucionarno menjanje stvarnosti iz kapitalističke u socijalističku.

Stvaralački marksizam, marksizam-lenjinizam danas, uči nas da »teoriju o oslobođenju radničke klase«, (kako je Engels u Anti-Diringu formulisao šta je komunizam), primenjujemo saobrazno uslovima žive stvarnosti svake zemlje, vodeći računa o njenim osobenostima, tražeći ne posebnu zakonitost razvitka u njoj, nego posebne, osobene forme u kojima se ona ispoljava, pa i osobene puteve i forme borbe kojim partija marksizma-lenjinizma, partija radničke klase okuplja, organizuje i vodi radničku klasu i ostale trudbenike u borbi protiv svih neprijatelja radnog naroda, za pobedu socijalizma. Tako, i samo tako, Partija može postati organizator i vođ širokih trudbeničkih masa, sposobnih da pod njenim rukovodstvom obore vlast buržoazije i da svojim naporima izgrade svet bez eksploatacije i ugnjetavanja ma koje vrste. »Istorija SKP(b) — ta enciklopedija osnovnih znanja iz oblasti marksizma-lenjinizma — jeste pravi priručnik stvaralačkog marksizma, u kome je izloženo i uopšteno ogromno iskustvo SKP(b) kakvo nema ni jedna komunistička partija na svetu.

Blagodareći tim uspesima. Sovjetski Savez postao je tvrđava slobode, napretka i mira u svetu. O taj neosvojivi bedem naprednog čovečanstva razbili su se napadi fašističkih varvara. Pobedom nad fašističkom Nemačkom i njenim satelitima porasli su još više moć i ugled prve zemlje socijalizma, pojačala se ljubav i odanost trudbenika celog sveta prema SSSR-u, pobedonosnoj Sovjetskoj armiji i drugu Staljinu, vođi i učitelju naprednog čovečanstva.

Neocenjiv značaj imala je i ima »Istorija SKP(b)« za članove KPJ. Još na V konferenciji Partije 1940 godine drug Tito, govoreći o vaspitanju kadrova, rekao je: »Naša Partija, kao i sve sekcije KPJ, dobila je prije godinu i po dana jedno silno teoretsko oružje, dobila je »Istoriju SKP(b)«. U tom delu našeg velikog učitelja i vođe druga Staljina, sažeto je, u obliku istorije, u najpopularnijem vidu, iskustvo najrevolucionarnije partije, Partie boljševika. U toj knjizi je ocrtan čitav herojski put SKP(b), koja je srušila kapitalizam i izgradila socijalizam. Na toj istoriji se danas uči proletarijat čitavog sveta, na toj istoriji treba da se uči naš partijski aktiv i proletarijat Jugoslavije«.

Te reči vođe naše Partije nisu ostale samo reči, njih je poslušalo članstvo KPJ i učilo se boljševizmu baš na toj knjizi. Iz te knjige učili su se komunisti Jugoslavije boljševičkoj načelnosti i nepoštednosti u borbi protiv svih otvorenih i prikrivenih neprijatelja partije i radničke klase, vernosti proleterskom internacionalizmu i Sovjetskom Savezu, revolucionarnoj smelosti i upornosti u borbi, veri u snagu masa i veštini povezivanja s masama i rukovođenja njima u svakodnevnoj borbi za bolje uslove života, ne gubeći pritom nikada revolucionarnu perspektivu, učili se svemu što je našu partiju osposobilo da pod rukovodstvom CK i druga Tita, već pre rata postane ozbiljan politički činilac u Jugoslaviji.

I kad je došlo vreme velikog proveravanja svega onoga šta komunist, šta jedna partija može da nauči iz Istorije SKP(b), kad su fašistički osvajači ozbiljno ugrozili slobodu i napredak čovečanstva, pokazalo se da nismo bili nedostojni učenici. Delima, a ne rečima, prolivenom krvlju, a ne deklaracijama, dokazivali smo svakodnevno svoju vernost Sovjetskom Savezu, celom naprednom čovečanstvu, boreći se za svoju slobodu i nezavisnost, za veliku stvar radničke klase, za socijalizam. Šta je ta knjiga, štampana u teškim uslovima ilegalnosti stare Jugoslavije, ili u uslovima oslobodilačkog rata, značila za članove naše Partije, kako su je oni voleli, svedoče reči jednog običnog borca, ispisane na »Istoriji SKP(b)« štampane za vreme rata: »čuvaj ovu knjigu kao svoju pušku i glavu«.

Kao što je pre i u toku rata bila jedan od osnovnih izvora za izučavanje marksizma-lenjinizma, za ideološko uzdizanje članstva naše Partije, tako je »Istorija SKP(b)« i danas omiljena knjiga, najpopularniji udžbenik iz koga se naše članstvo i široki krug naših frontovaca uče ovladivanju boljševizmom, koristeći dragoceno iskustvo SKP(b) za izgradnju svoje socijalističke otadžbine. Od oslobođenja naovamo naš CK izdao je »Istoriju SKP(b)« u 250.000 primeraka na svim nacionalnim jezicima Jugoslavije.

U poslednje vreme, međutim, od objavljivanja famozne Rezolucije Informbiro-a, zavedena je praksa u komunističkim partijama nekih zemalja da klevećući naš CK i našu Partiju, da je napustila pozicije marksizma-lenjinizma, da se srozala u blato buržoaskog nacionalizma i da srlja u zagrljaj imperijalista. Bilo bi i glupo i smešno braniti našu Partiju od tih kleveta. Ali je potrebno ukazati na metod tih »kritičara«. Koliko su oni daleko od marksizma-lenjinizma dokazuje to da njima kriterij za ocenu rada jedne partije nije stvarnost i praksa zemlje kojom ta partija rukovodi, nego proizvolini stavovi jedne rezolucije. Neki »kritičari« otišli su još i dalje, produbili su, takoreći, taj metod, dosad nepriznavan od marksista kao sredstvo za saznavanje istine. Kao dokaz za pomenute klevete navode se sve laži koje o našoj zemlji pišu buržoaski listovi i što javljaju buržoaske agencije. Sve je dobro, samo da »dokažemo« ono što je nemoguće dokazati časnim, komunističkim sredstvima.

Sva ta nepravedna i po stvar međunarodnog radničkog pokreta štetna kampanja koja se vodi protiv našeg CK, naše Partije i zemlje, neće rastrojiti našu Partiju, neće zbuniti njeno članstvo upravo zbog toga što je ona sazdana na granitnim temeljima marksizma lenjinizma i što je njeno članstvo vaspitavano i vaspitava se u prvom redu na »Istoriji SKP(b)«.

Navršava se deset godina otkako je izašla »Istorija SKP(b)«. Za tih deset godina (i to kakvih burnih godina!) sjajno se potvrdila istinitost marksizma-lenjinizma, njegova snaga, pretvorena u svest i borbenu volju naroda. U tom periodu porasle su snage socijalizma, snage demokratije i mira u svetu na čijem čelu stoji moćni Sovjetski Savez.

Toga su svesni čak i neprijatelji socijalizma. Stoga oni propovedaju i pripremaju novi krstaški pohod na SSSR i zemlje nove demokratije. Predvođeni novim pretendentima na svetsko gospodstvo, imperijalističkom klikom S.A.D., neprijatelji socijalizma i čovečanstva čine sve da zadrže društveni razvitak, ne ustežući se ni od novoga rata, preteći da zemlje i narode uvale u najveću bedu, samo da bi odgodili izvršenje neminovne presude istorije. Iz toga će »Istorija SKP(b)« za svakog komunistu za sve ljude koji veruju u čovečanstvo i njegovu srećnu budućnost, biti knjiga iz koje se uči i razumevaju zbivanja našeg burnog vremena, »u kome svi putevi vode komunizmu«, i delanju za pobedu razumnog, pravednog i čovečnog načela u svakoj zemlji, na čitavom svetu.

208 izdanja »Kratkog kursa Istorije SKP(b)

Prema podacima Svesaveznog bibliografskog zavoda SSSR, »Kratki kurs istorije SKP(b)«, doživeo je u toku proteklih deset godina u Sovjetskom Savezu dvesta osam izdanja. Ukupni tiraž te knjige iznosi — 34 miliona 219 hiljada primeraka.

»Istorija SKP(b)« štampana je na ruskom jeziku u 71 izdanju sa ukupnim tiražom od 27.468 000 egzemplara, a na jezicima ostalih naroda Sovjetskog Saveza u 94 izdanja sa ukupnim brojem od 5,571.000 primeraka. U prevodu na stranim jezicima knjiga je u Sovjetskom Savezu imala 43 izdanja.

Naše izdanje „Istorije SKP (b)" 1942 godine

U danima pripremanja i dizanja ustanka 1941 godine, naša Partija imala je da obavi težak istoriski zadatak, koji je pod uslovima surove okupacije izgledao neizvodljiv. Naime: u najkraćem vremenskom periodu trebalo je organizovati i uvesti u borbu najšire narodne mase, koje su još u predratnom vremenu liniju Komunističke partije Jugoslavije primile kao svoju sopstvenu, ti. koje su borbu protiv fašizma shvatile kao pitanje opstanka naših naroda. Tai organizatorski rad u Beogradu je bio dobio takav zamah, da od juna do novembra 1941 u njemu nije ostao neobuhvaćen nijedan pošten građanin. Partiske ćelije, skojevske jedinice, vojne desetine, članovi Narodnooslobodilačkog fronta naš glavni grad bili su pretvorili u ratni logor, u aktivni front protivu zavojevača. Ustanak u unutrašnjosti rasplamsavao je se još šire. Partizanski odredi kontrolisali su svaki kraj zemlje, slobodne teritorije povećavane su iz dana u dan. Ceo narod, predvođen svojom Partijom, pošao je u sveti oslobodilački rat.

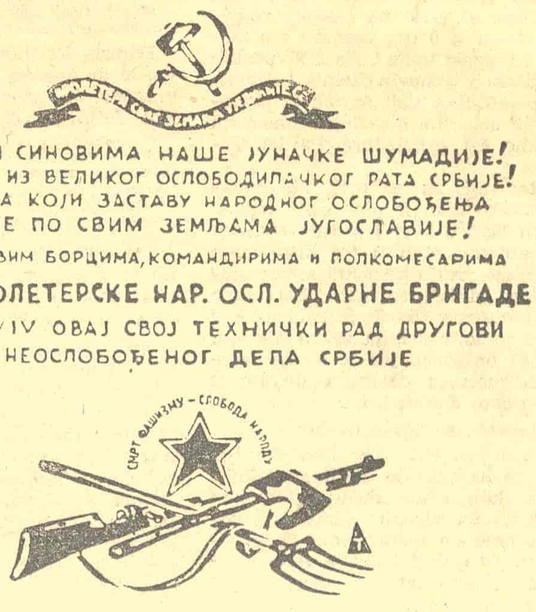

Posveta u našem izdanju »Istorije SKP(b)« iz godine 1942

A sav taj ogroman broj boraca trebalo je, sem puškama i mecima, naoružati i marksističko-lenjinističkim učenjem, naročito učenjem o ustanku, o strategiji i taktici, o ratu i revoluciji. A ni tog oružja, kao ni pušaka, u tim danima nije bilo dovoljno. Međutim, kakav je značaj naša Partija pridavala idejnom uzdizanju, najbolje govore dužnosti koje je dobrovoljno primao svaki organizovani član narodnooslobodilačkog pokreta. Pored borbenih zadataka, prorade partiskih direktiva i saopštenja Glavnog štaba, svaka jedinica bila je obavezna da na zajedničkim skupovima izučava marksističko-lenjinističku literaturu, pri čemu su kao udžbenici služili: »Istorija SKP(b)«, »Osnovi lenjinizma« i »Nacionalno pitanje«. Kako su te knjige bile veoma retke i nisu mogle zadovoljiti masovnu potrebu, partiski forumi organizovali su njihovo prepisivanje na mašini i umnožavanje na ciklostilu, te su tako po delovima i pojedinim pitanjima ovi naši učitelji obilazili, vaspitavali i snažili svaku narodnooslobodilačku jedinicu i svakog borca u njoj. Ali, razume se, ovakav način rada nije bio najidealniji. Veliki nedostatak sastojao se u tome što se rukopisi nisu mogli duže zadržavati i što se nije moglo dobiti delo u celini. To se naročito odnosilo na »Istoriju SKP(b)«.

Da bi rešio i taj, prvorazredni zadatak, Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju štampa »Istoriju SKP(b)«, u najtežem periodu rada u Beogradu, leta 1942, posle masovnih hapšenja i streljanja beogradskih boraca. Posao je obavila ilegalna štamparija CK u Beogradu, kojom je neposredno rukovodio drug Blagoje Nešković. Štamparija je bila smeštena u jednom podrumskom bunkeru od dva odeljenja: u većem, veličine 3 x 4 metra, nalazio se jedan tigl na električni pogon, orman sa slovima i najnužniji slagački pribor, a drugo mnogo manje odeljenje služilo je za skladište materijala. U bunkeru su se stalno nalazila, pretrpana priborom i materijalom, samo dvojica štamparskih radnika, mašinist Branko Đonović i slagač Slobodan Jović. Ostali članovi štamparije stanovali su u gornjim odeljenjima kuće, a samo u slučajevima racije spuštali su se u bunker. Drugovi Đonović i Jović za dva meseca (septembar i oktobar 1942) složili su, otštampali i povezali pet stotina primeraka »Istorije SKP(b)«, pored štampanja ostalog partiskog materijala, danonoćno radeći u ovako malo, veoma zagušljivoj prostoriji, sa jedinom ventilacijom kroz dimnjak.

»Istorija SKP(b)« izišla je u dve knjige, svaka sa po šest glava i po 106 stranica. Slagana je nonparelom s proredom u razmeri 17.5 x 12 sm., na hartiji veličine 21.5 x 17 sm. Za štampanje je upotrebljena hartija za pisaću mašinu napola presavijena, što znači da su u isto vreme mogle biti štampane samo dve strane (umesto šesnaest, koliko iznosi normalan štamparski tabak). Otštampani tabačići, tj. dve stranice, iznošeni su u gornje prostorije, da bi se prosušili, pa potom na drugoj strani štampane su sledeće dve stranice. U slučaju opasnosti, što je tada bila svakočasovna pojava, svež materijal zajedno sa svojim čuvarima i radnicima prosto se sručivao u bunker, koji je tako znalački bio zakonspirisan da ga agenti gestapoa i specijalne policije nisu mogli primetiti iako su više puta prolazili pored njega. Pošto je ceo tekst bio otštampan, tabaci od po dva lista savijeni su i povezani u knjige. Drugovi iz pozadine, koji su obavili ovaj izvanredni podvig, posvetili su »svoj tehnički rad drugovima borcima narodnooslobodilačkih partizanskih odreda i brigada«. Posveta je priložena na posebnom listu na početku knjige.

Za desetak primeraka slikar Đorđe Andrejević-Kun, koji je u to vreme ilegalno radio u Beogradu, pored opšteg naslova »Istorija« izrezao je u drvetu i otisnuo u dve boje, na »japanskoj« hartiji, specijalne posvete rukovodstvima i rukovodiocima ustanka. Zajedničko na svim posvetama su: 1) parola na crvenoj traci »Proleteri svih zemalja ujedinite se« i 2) amblem puške, sekire, vila i crvene petokrake oko koje u polukrugu piše »Smrt fašizmu — sloboda narodu«. Ostali delovi posvete su različiti, opredeljujući funkciju i značaj onoga kome se posvećuje. Svaki drvorez nosi i oznaku umetnika: T u trouglu, tj. Trudin — ilegalno ime Đ. Kuna. Posvećeni primerci još te godine predani su: drugu Titu, CK KPJ, Vrhovnom štabu, drugu Aleksandru Rankoviću, Prvoj proleterskoj brigadi, Drugoj proleterskoj brigadi, CK SKOJ-a, CK KP Hrvatske, CK KP Slovenije, a posle oslobođenja, prilikom posete naših rukovodilaca bratskom Sovjetskom Savezu, jedan primerak ovoga izdanja predan je vođi i učitelju naprednog čovečanstva, piscu »Istorije SKP(b)« drugu Staljinu.

Za one koji su radili u štampariji na opremanju knjige, Đ. A. Kun je izradio u drvorezu portre Lenjina, koji je nalepljen na drugoj stranici primeraka datih tim drugovima.

Tako, dakle, postoje tri vrste ovog istog izdanja »Istorije SKP(b)«: s posvetom borcima, s posvetom rukovodiocima, i s posvetom radnicima na opremi knjige.

Izlaskom »Istorije SKP(b)« iz štampe, naša borba zabeležila je još jednu značajnu pobedu: pod najtežim ilegalnim uslovima u okupaciji našim borcima dato je tako moćno oružje kao što je sumarno iskustvo Svesavezne komunističke partije boljševika. Pored toga, takvo staranje našeg rukovodstva za idejno-političko izgrađivanje boraca i napor pozadinskih radnika na ostvarenju toga poduhvata beskrajno su oduševili celokupno članstvo Partije i Narodnog fronta, ceo narodnooslobodilački pokret.

Primer štamparije Centralnog komiteta i beogradskih pozadinskih radnika, kao i iste potrebe, najblagotvornije su delovali u svakom kraju zaraćene Jugoslavije ne samo na izučavanje ovog klasičnog dela marksizma-lenjinizma, već i na njegovo dalje umnožavanje pod svim mogućim okolnostima. Tako je u toku rata »Istorija SKP(b)« doživela u našoj zemlji još mnoga izdanja. Nju su umnožavali: Prva proleterska brigada, Pokrajinski komitet za Gorenisko i Koruško, Okružni komitet za Majevicu, OK za Slavonski Brod, OK za Našice, Oblasni komitet za Istočnu Bosnu, Oblasni komitet za Dalmaciju, Oblasni komitet za Osijek, ilegalna štamparija »Goce Delčev« za Makedoniju, MK za Prizren, zarobljeni partizani u logoru u Norveškoj, borci NOVJ na Malti, zarobljenici u stalagu 325. Gde god je živeo duh borbe i otpora naroda Jugoslavije, put je osvetljavala i ukazivala na ciljeve »Istorija SKP(b)«, jer nas je takvom odnosu prema »Istoriji« učio drug Tito i naš CK. Ovo delo i danas je temelj idejnog vaspitanja komunista Jugoslavije kaleći njihovu marksističko-lenjinističku principijelnost, revolucionarnost i pravičnost, čuvajući ih od zastranjivanja, srozavanja i nekomunističkih postupaka, — jer ih na njemu i kroz njega uče Staljin i Tito.

M. PANIĆ—SUREP

OVOGODIŠNJI REPERTOAR DRAME MAKEDONSKOG NARODNOG TEATRA U SKOPLJU

Otpočela je nova, peta po redu od osnivanja do danas, sezona Makedonskog narodnog teatra u Skoplju. Opet je oživela kuća na levoj obali Vardara, gde su mladi makedonski umetnici otpočeli rad

Prva premijera u ovoj godini, za koju se već uveliko vrše probe, treba da bude »Kako vam drago« od Šekspira. Makedonski narodni teatar pokušao je da spremi ovu dramu još 1946 godine, ali tada je to ostalo samo pokušaj. Činjenica što se ove godine ponovo postavlja ova prilično teška drama na scenu Makedonskog narodnog teatra govori da su njegove snage već znatno porasle i ojačale. U cilju upoznavanja makedonskog naroda sa dramskom umetnošću drugih jugoslovenskih bratskih naroda ove godine će se spremiti »Dundo Maroje« od Marina Držića. Režiju »Dunda Maroja« vodiće Bojan Stupica, rediteli Jugoslovenskog dramskog pozorišta u Beogradu.

Prikazivanje sovjetskih drama oduvek je zauzimalo vidno mesto u repertoaru Makedonskog narodnog teatra tokom svih dosadašnjih sezona. Makedonski narodni teatar je započeo i svoj rad, obeležio svoje osnivanje, sovjetskom dramom. Ove godine će se igrati »Za one koji su na moru« od Lavrenjova i »Oklopni voz« od Vsevoloda Ivanova.

Kao režiseri ove godine biće angažovani i članovi Makedonskog narodnog teatra koji do sada nisu režirali, ali koji su u svom dosadašnjem radu pokazali smisla za režiju. Uprava teatra vodi ove godine još jednu novinu u svom radu — pomoćnike režisere, kojima će docnije, ukoliko pokažu uspeha, biti poverena i samostalna režija.

Pripreme za proslavu 150-godišnjice rođenja A. S. Puškina

U Sovjetskom Savezu vrše se pripreme za proslavu 150-godišnjice rođenja najvećeg ruskog pesnika A. S. Puškina, koja pada na dan 6 juna 1949 godine. Ministarski savet SSSR obrazovao je Svesavezni jubilarni komitet u koji je ušlo 46 najistaknutijih sovjetskih kulturnih i javnih radnika. Komitetu je stavljeno u zadatak da izradi plan proslave 150-godišnjice Puškinova rođenja.

U vezi sa tom značajnom godišnjicom priprema se čitav niz novih izdanja Puškinovih dela. Državno izdavačko književno preduzeće (Goslitizdat) priprema novo izdanje pesnikovih sabranih dela u šest svezaka. To će izdanje biti potpunije nego izdanja od 1938—1948 godine, a štampaće se u 250.000 primeraka. Sabrana dela velikog pesnika biće izdana i u jednom tomu, na specijalnoj tankoj hartiji.

Isto izdavačko preduzeće priprema još jedno izdanje Puškinovih dela, koje će biti bogato ilustrovano radovima sovjetskih slikara. Ilustrovana će takođe biti i posebna izdanja njegovih skaski, odabrane lirike i poema.

Puškin: Autoportre (1832)

U seriji »Biblioteka ruskog romana«, izići će u tiražu od 300.000 primeraka »Kapetanova kći« i »Dubrovski«. U posebnoj knjizi izići će sabrana Puškinova pisma. Osim toga, Goslitizdat priprema zbornik pod naslovom »Puškin u sećanju savremenika«. — Ukupni tiraž jubilarnih izdanja Puškinovih dela, koja priprema Goslitizdat iznosi oko tri miliona primeraka.

Pripremaju se takođe i izdanja novih radova o životu, stvaranju i pojedinim delima A. S. Puškina. Prvi tom naučnog rada, koji je napisao prof. D. Blagoj, pod naslovom »Stvaralački put Puškina« već se štampa u izdanju Akademije nauka SSSR.

I Institut svetske književnosti »Gorki« u Akademiji nauka SSSR priprema niz naučnih radova o A. S. Puškinu. Za vreme jubileja izići će prvi tom opširnog naučnog dela profesora M. Cjavlovskog »Život i delo A. S. Puškina«. Priprema se i posebni zbornik radova Instituta svetske književnosti, posvećen Puškinu. Knjiga će obuhvatiti članke A. Jegolina, M. Hrapčenka, G. Bloka, N. Izmajlova, I. Rozanova, N. Brodskog i drugih.

Car Holivuda Erik I, veliki inkvizitor Parnel Tomas i hajka na veštice u američkom filmskom Eldoradu

Dušan TIMOTIJEVIĆ

Pre nekoliko nedelja »car Holivuda Erik I« krenuo je, s puno nada i s još više zebnje, na svoje drugo veliko putovanje po Evropi.

»Car Erik prvi« ,Erik Džonston, nasledio je pre dve godine upražnjeni presto »cara Vila prvog«, Vilijama Hejsa, koga su 24 godine pre toga vlasnici velikih američkih filmskih kompanija postavili za svemoćnog gospodara nad delima i mislima svih velikih i malih pisaca, reditelja, glumaca i ostalog naroda zaposlenog u svim ateljeima na celokupnoj teritoriji američkog filmskog carstva. Vil prvi je odmah po preuzimanju vlasti proklamovao stroge zakone kojih će ubuduće imati da se pridržavaju svi njegovi podanici, a osnovno načelo na kome počivaju ti zakoni formulisao je ovako: »Zadatak je kinematografije da zabavlja; ne sme se dopustiti da njome ovlada interesovanje za socijalna pitanja, jer bi se tada filmska umetnost srozala do jedne veštine niže vrste, a to je propaganda«. To načelo je ostalo u važnosti za sve vreme Hejsove vladavine, i važi još i danas. Nasledio ga je Erik Džonston zajedno sa vlašću Vilijama Hejsa — najvećom u Holivudu: celokupno filmsko stvaranje podvrgnuto je njegovoj vrhovnoj preventivnoj filmskoj cenzuri — i zajedno s platom Vilijama Hejsa — jednom od najvećih u Sjedinjenim Državama: 100.000 dolara godišnje.

Današnje putovanje cara Erika I naročite je vrste. Danas on ne putuje kao car Erik I, već kao trgovački putnik Erik Džonston. Dužnost mu je da obiđe »nemaršalizovane« zemlje Evrope i da ih po svaku cenu pretvori u nova tržišta za holivudsku robu. Stoga on ne nosi sa sobom dekrete o zabrani bavljenja socijalnim problemima, koje je nosio na svoje prvo putovanje, već uobičajeni prtljag trgovačkog putnika: koferče s kolekcijom uzoraka.

* * *

Tu »muster-kolekciju« nije bilo lako sastaviti. Dok se dovilao koje će filmove uneti u nju kao uzorne primerke američke produkcije, nesrećnom Eriku Džonstonu moralo je biti jasnije no ikad koliko je težak posao koga se primio: da u Holivudu dopusti snimanje samo onakvih filmova kakve žele volstritski bogovi, a da u isto vreme spreči presušivanje zlatnog izvora iz koga i on prima svojih 100.000 dolara godišnje. Zemljama koje nisu primorane Maršalovim planom da kupe sve što im se nametne teško je prodati za skupe pare robu koja ništa ne vredi. Zato Džonston nije smeo da spakuje u svoje kuferče ništa od onoga što je holivudska filmska industrija proizvela za poslednjih nekoliko meseci, a i od onoga što je proizvela za poslednjih nekoliko godina mogao je da spakuje vrlo malo.

Koferče Erika Džonstona stoga ne sadrži više nego deset do petnaest filmova. Iako njegov sadržaj nije objavljen, on je poznat, jer filmovi koje Erik Džonston sme da pokaže i da se njima pohvali mogu biti samo ovi:

film Lestera Kola »Niko ne sme da umakne«, u kome se prikazuju zverstva Hitlerovih rasista;

film Alberta Malca »Kuća u kojoj živim«, u kome se zastupa ideja trpeljivosti između rasa i religija;

film Andrijena Skota i Eduarda Dmitrika »Unakrsna vatra«, u kome se pričaju doživljaji jednog novinara koji se izdavao za jevrejina da bi ispitao da li u Americi zaista postoji antisemitizam;

film Alberta Bibermana »Nju Orleans«, koji je crnačka štampa u SAD pozdravila kao film u kome se prikazuju američki crnci onakvim kakvi su;

filmovi Doltona Tramboa, Alve Besija, Semjuela Ornica, Ringa Lardnera i Džona Hauerda Lozona o američkim vojnicima u ratu, francuskom pokretu otpora, borbi protiv Franka u Španiji, borbi protiv zla u svetu, — filmovi snimani u doba kada je američka filmska cenzura još »lutala«, jer se još vodio ili je tek bio prestao rat protiv fašizma.

Ti filmovi su raznovrsni po sižeu, po načinu obrade, po sredini u kojoj se akcija odigrava, po rediteljskim shvatanjima njihovih realizatora, ali svi oni imaju nekoliko zajedničkih odlika, a to su ove:

prvo, — sve te filmove je i američka i strana ozbiljna filmska kritika označila kao najbolja dela američke filmske umetnosti, i publika ih je ocenila kao takve punećj bioskope, a bilansi filmskih kompanija su ih zabeležili kao filmove koji su najbolje punili kase;

drugo, — pisci i reditelji tih filmova nosioci su najviših književnih i umetničkih nagrada u Americi: godišnjih nagrada Filmske akademije za najbolji filmski scenario, godišnjih nagrada Akademije filmskih umetnosti i nauke za najbolju režiju, nagrada udruženja filmskih kritičara za najbolji film, nagrada Udruženja književnika za najbolji roman i drugih;

treće, — u svim tim filmovima prikazuju se Rusi, Španci, Kinezi, Meksikanci, jevreji, crnci kao — ljudi;

četvrto, — pisci i reditelji tih filmova svi su danas isključeni iz redova američkih filmskih stvaralaca i nalaze se neki u zatvoru, ostali na ulici, a svi zajedno na crnim listama onih koje nijedna filmska kompanija, ne sme da zaposli;

i, najzad, peto, — svi ti pisci i reditelji su strpani u zatvore, izbačeni na ulicu, stavljeni na crne liste ni zbog čega drugog nego zbog toga što su napisali ili režirali baš te filmove koje Erik Džonston danas nosi po Evropi, pokazuje kao ugledne primerke američke filmske produkcije i pomoću njih pokušava da zaključi nove unosne poslove.

* * *

Nijedan od ovih ljudi nije bio optužen ni za kakvu krivicu niti izveden pred neki redovan sud da mu se sudi kao prestupniku. Nađen je drugi način.

Svi oni bili su krajem prošle godine pozvani pred Odbor za antiameričku delatnost kao — svedoci. Kao svedocima postavljena su im pitanja koja su imala da ih pretvore ili u denuncijante ili u krivce. Pošto nisu pristali da postanu denuncijanti, oni su odbili da daju odgovore na ta pitanja i tako su postali krivci: krivci za delo »nepoštovanja Kongresa«, jer neodgovaranje na pitanja pretsednika Odbora za antiameričku delatnost pretstavlja omalovažavanje tog odbora, taj Odbor je organ američkog Kongresa. Za tu svoju krivicu oni su zatim kažnjeni zatvorom, gubitkom zaposlenja i uvrštavanjem u crne liste.

Ceo taj plan je promašio. Ispitivanje pred Odborom za antiameričku delatnost počelo je s velikom galamom, uz trube u koje su duvali vlasnici filmskih kompanija i talambase u koje je udarala Herstova štampa, a završilo se bedno, kao obična lakrdija.

* * *

O inkvizitorskom postupku pred istražnim odborom za pronalaženje zlih čarobnjaka i veštica u Holivudu stizale su do nas u Evropi, dok je taj postupak trajao, samo kratke i nepotpune vesti američkih telegrafskih agencija. Već iz tih vesti videlo se da se ovde radilo o odlučnoj ofanzivi vojske crnih kukuljača protiv poslednjih branilaca slobode i napretka u zemlji u kojoj je njima povereno da sprovode volju svojih bogova. Ali sva čudovišnost ovog krstaškog pohoda na bastione rasne i verske trpeljivosti, sva silina agresije na ljudsko poštenje i savest, a u isto vreme i sva moralna i intelektualna beda holivudskih inkvizitora i njihovih dželata i dželatskih pomoćnika vidi se tek iz stenografskih beležaka o saslušanjima koja je vodio šef inkvizitora Parnel Tomas.

Ti zapisnici su tek nedavno objavljeni. Objavio ih je američki novinar Gordon Kan u svojoj knjizi »Holivud pred sudom«. Kan u toj knjizi nije dao mnogo svojih komentara, osećajući koliko bi bili suvišni. Mesto toga je dao opširne izvode iz zapisnika, i čitalac samo može da žali što oni nisu još opširniji, jer je svaka izgovorena rečenica dragocen dokument o američkoj današnjici.

Saslušanja su tekla ovako:

Prvo je pozvat Erik Džonston da odgovori na pitanje da li su istiniti glasovi koji kruže među filmskim radnicima da vlasnici filmskih kompanija rade na sastavljanju crnih lista koje će sadržati imena lica kojima se ne sme dati zaposlenje.

— Recite tim momcima da budu bez brige — odgovorio je Džonston. — Nikakvih crnih lista nikada neće biti.

Zatim je Parnel Tomas dao svoju uvodnu reč.

— Odbor je odlučio — rekao je on — da istraga bude poštena i nepristrasna. Mi želimo samo da saznamo činjenice.

Pošto su tako i car i veliki inkvizitor Holivuda dali svedocima ohrabrenje da bez bojazni govore šta znaju, počeo je defile svedoka.

Prvo su se izređali svedoci koji su imali da daju primer ostalima kako treba odgovarati. Najpre se pojavio Džek L. Uorner, pretsednik kompanije »Braća Uorner«, čovek čije lično bogatstvo iznosi 40 miliona dolara i koji poziva policiju da suzavcem rasteruje štrajkače i demonstrante u njegovom preduzeću. On je govorio o svojoj borbi protiv komunističkog uticaja u Holivudu. U sudski zapisnik ušle su ove njegove reči:

— Svakoga za koga verujem ili pročitam u novinama da je komunista ja otpuštam čim mu istekne ugovor. Jednom sam samo morao jednog takvog da malo ostavim, jer smo ih suviše brzo izbacivali, pa je to bilo suviše upadljivo.

Zatim je govorio o tome kako pisci često pokušavaju da ubace u svoja scenarija komunističku propagandu, ali on je budan, pronalazi takve scene i briše ih. To je težak posao, jer su ovi pisci vrlo lukavi i pokvareni. Kao dokaz tog tvrđenja on je naveo da su pisci Irvin Šo i Dolton Trambo napisali jedan scenario zajedno, a da i braća Epsten isto tako pišu zajedno.

— To vam već daje sliku o njima — objasnio je značajno. — Oni uvek rade udvoje.

Zatim se razvio ovakav dijalog:

Tomas: Ako bismo doneli zakon o stavljanju Komunističke partije van zakona, to bi bilo potpuno legalno, zar ne?

Uorner: Kao građanin-pojedinac ja sam, razume se, za sve ono što služi dobru Amerikanaca.

Tomas: Jeste li za to da se Komunistička partija stavi van zakona?

Uorner: Mislite na biračko pravo?

Tomas: Da, da ih proglasimo ilegalnom organizacijom.

Uorner: Slažem se s tim da ih treba proglasiti ilegalnom organizacijom.

Tomas: Jeste li za to?

Uorner: Jesam, gospodine.

Idući svedok, Luis B. Majer, šef firme »Metro-Goldvin-Majer«, prvo se pohvalio da i on, kao Uorner, otvara četvore oči da se u filmove koje proizvodi njegova firma ne prokriumčare subverzivne ideje i naveo je kao primer to da je iz filma »Pesma Rusije«, snimljenog još za vreme rata, izbacio sve scene iz kojih se vidi da postoje kolhozi. Zatim je rekao:

— Najdublje se nadam da će ovaj Odbor učiniti uslugu zemlji time što će preporučiti Kongresu da donese zakone kojima će se regulisati pitanje zaposlenja komunista u filmskoj industriji. Ja smatram da oni ne smeju imati pristupa u hram slobode koji žele da unište.

Dodao je da njegova firma sprema jedan antikomunistički film, »Crveni Dunav«.

* * *

Za ovom dvojicom fabrikanata došli su »stručnjaci«.

Ruska emigrantkinja Ana Rend, »stručnjak za pitanja komunističke propagande« zato što je prvih decenija ovoga veka živela u Rusiji, govorila je o veštini te propagande, navodeći kao primer film »Pesma Rusije«:

— Film počinje s tim što Robert Tejlor svira američku narodnu himnu i ta himna se raspršuje u ruskoj rulji... To je bio veliki propagandni potez ...Time se sugeriše da je sasvim u redu da se američka narodna himna raspršuje među Sovjetima... U tome filmu se Rusi smeju... To je uobičajeni komunistički trik — da pokazuju te ljude kako se smeju.

Ostareli filmski ljubavnik Adolf Manžu, »stručnjak za komunizam« zato što je, kako sam tvrdi, pročitao 450 knjiga o Rusiji, izjavio je da smatra komunistom svakoga ko sluša crnačkog pevača Pola Robsona i plieska posle njegovih »komunističkih pesama«, i dodao je da bi se »stideo kada bi bio viđen među publikom koja tako nešto radi«. Na kraju je iz toga izveo ovaj zaključak:

— Smatram da Amerika treba da se naoruža do zuba. Verujem u opštu obaveznu vojnu službu. Nema bolje stvari za jednog mladog čoveka od vojne obuke.

Reditelj religioznih filmova Leo Mek Keri, »stručnjak za bezbožništvo«, prvo se požalio da sa svojim filmovima »ne može da zaradi nijednu rublju u Rusiji«, a zatim je i on govorio o pokvarenosti filmskih pisaca:

— Njihovi dijalozi mogu biti sasvim bezazleni, ali oni znaju da naprave neku ličnost tako odvratnom da je vi omrznete čim je vidite, a ta ličnost je data kao kapitalista, ili bankar, ili tako nešto... To stvara kod gledaoca vrlo nepovoljno mišljenje o ljudima koji u Sjedinjenim Državama imaju uspeha.

Svedokinja Lela Rodžers, za koju niko nije saznao za šta je stručnjak, izjavila je da zna da se u filmu »Jedno usamljeno srce« propagira komunizam. Kao dokaz je navela jedan stav iz kritike objavljene u filmskom listu »Holivudski reporter«:

»Ovaj film, sav u dubokim tonovima, turoban je i mračan na ruski način«.

Filmski lepotan Robert Tejlor izjavio je da zna da u Holivudu ima komunista. Jedan od tih je pisac Lester Kol. Zatim je rekao:

— Ja nikada nisam igrao ni u jednom filmu s ljudima čija bi lojalnost prema vladi bila sumnjiva... Nikada nisam sarađivao ni s kim za koga bih znao da je komunista. Nikada neću sarađivati ni s jednim komunistom.

Zaboravio je da kaže da je poslednji film u kome je igrao bio delo onog pisca za koga je rekao da je komunista, — Lestera Kola.

Neodoljivi osvajač ženskih srdaca Gari Kuper tvrdio je da je odbio da čita masu filmskih scenarija zato što je u njima našao komunističke ideje, ali nije znao da kaže naslov nijednog od tih scenarija jer je »većinu tih rukopisa čitao noću«. Na pitanje da li smatra da bi američku Komunističku partiju trebalo staviti van zakona, odgovorio je:

— Mislim da je to dobra ideja, iako nikada nisam čitao Karla Marksa i ne poznajem osnove komunizma, izuzev onoga što znam po čuvenju.

Posle ovih »dobrih« svedoka prešlo se na »rđave« svedoke.

* * *

Čim je prvi od njih stupio pred pretsednički sto Parnela Tomasa, atmosfera u dvorani se promenila. Promenio se i sam Parnel Tomas. Ranije svedoke je ispitivao ljubazno i slušao s puno poštovanja. Puštao ih je da govore koliko hoće. Ana Rend je bez predaha napravila uvod koji u sudskom zapisniku iznosi 3.000 reči, i tek posle toga su joj postavljena pitanja. Iskaz Džeka L. Uornera iznosi 57.000 reči. Oni nikada nisu bili prekidani u govoru niti im je oduzimana reč. Posle saslušanja Tomas je svakoga otpratio s po nekim komplimentom.

Postupak prema »rđavim« svedocima bio je drugači. Njima je Tomas postavljao dva pitanja:

— Jeste li član Udruženja filmskih pisaca?

— Jeste li sada i jeste li ikada bili član Komunističke partije SAD?

Tražio je da mu odgovore sa »da« ili »ne«. Druge odgovore nije dopuštao. Nije dopuštao ni davanje nikakvih prethodnih izjava pre saslušanja, što je svim ranijim svedocima bio dopustio. Uz to je vikao, nervirao se, udarao pretsedničkim čekićem o sto, upadao u reč, postajao nestrpljiv. Tražio je da što pre čuje nečiji potvrdan odgovor na oba pitanja, da bi iz toga izveo zaključak da je Udruženje filmskih pisaca komunističko i da sve njegove članove treba tretirati kao komuniste.

Od »rđavih« svedoka prvi je prozvan dramski pisac Džon Hauard Lozon.

— Vaša izjava neće biti pročitana — rekao mu je Tomas. — Pročitao sam prvu rečenicu.

Ta prva rečenica Lozonove izjave je glasila:

»Već nedelju dana ovaj Odbor održava jedno ilegalno i nemoralno suđenje američkim građanima koje je Odbor izabrao da budu javno vezani za sramni stub i ukaljani«.

Tomas nije hteo da se to glasno pročita. Odmah je počeo ispitivanje.

Lozonov odgovor na prvo pitanje bio je:

— Postavljanje na kakvog pitanja o članstvu, političkim ubeđenjima ili političkoj pripadnosti apsolutno je van ovlašćenja ovog Odbora.

A na drugo:

— Pitanje komunizma nema nikakve veze sa ovom istragom, koja pretstavlja pokušaj da se zavede kontrola nad filmskom umetnošću i da se na svim poljima unište osnovna prava američkih građana.

Tomas je pokušao da ipak izvuče od Lozona odgovor »da« ili »ne«. Mesto tih odgovora dobio je ovaj:

— Ne sudi se ovde meni, gospodine pretsedniče. Ovde se ovaj Odbor nalazi pred sudom američkog naroda.

Prvo ispitivanje je brzo završeno. Tomas je zaurlao:

— Sidite s mesta za svedoke!... Službenici, udaljite ovog čoveka s mesta za svedoke!

Zatim je pozvan pisac Dolton Trambo. Ni njemu nije dozvoljeno da pročita prethodnu izjavu. Ako se Tomasu u Lozonovoj izjavi nije bila dopala prva rečenica, ovde mu se svakako nije mogla dopasti poslednja. Ona je glasila:

»Ovaj grad se sada nalazi u predvečerje svoje paljevine Rajhstaga. Oni koji se sećaju nemačke istorije iz jeseni 1932 osećaju u ovoj dvorani miris dima«.

Na zahtev da na Tomasova pitanja odgovara sa »da« ili »ne« Trambo je odgovorio:

— Odgovoriću »da« ili »ne« ako ja hoću. Odgovaraću svojim sopstvenim rečima. Sa »da« ili »ne« mogu da odgovaraju na izvesna pitanja samo maloumnici ili robovi.

I Trambo je izveden iz sudnice.

Treći »rđavi« svedok, čuveni američki pisac Albert Malc, kazao je:

— Radije ću umreti nego što ću postati bedan Amerikanac koji puzi pred ljudima koji se zovu Tomas i Renkin, a koji danas u Americi rade ono što su radili Gebels i Himler. Američki narod imaće da bira između Deklaracije o pravima i Tomasovog odbora. Oboje ne mogu da opstanu. Jedno od toga dvoga moraće da bude ukinuto u najbližoj budućnosti.

Tomas je, prekinuvši ovo ispitivanje, rekao i nešto više nego obično:

— Izvedite svedoka... Tipičan komunistički stav.

Svedok Alva Besi, bivši borac u Španiji, odgovorio je:

— Čak i general Ajzenhauer odbio je da da izjavu o svome političkom pripadništvu, a ono što važi za generala Ajzenhauera važi i za mene.

I on i ostali svedoci: Semjuel Ornic, Herbert Biberman, Eduard Dmitrik, Ring Lardner i Lester Kol prekinuti su u govoru i izvedeni iz dvorane. Svi su odbili da na postavljena pitanja odgovore samo sa »da« ili »ne«.

Ma da je na listi svedoka bilo još 68 imena, Parnel Tomas je prekinuo ispitivanje i odložio ga na neodređeno vreme. Uvideo je da je izgubio bitku.

* * *

Volstrit je izdao stroga naređenja i sve njegove sluge su poslušale. Prvo je Kongres sa 345 protiv svega 17 glasova počeo seriju presuda o kaznama time što je osudio Alberta Malca na godinu dana zatvora i 1.000 dolara novčane kazne za delo »nepoštovanja Kongresa«. Zatim je filmsko preduzeće »Tventis Senčeri Foks« objavilo da u njemu više nema mesta »ni za koga ko je komunist ili ko odbija da odgovori na neko pitanje s tim u vezi, koje bi mu postavio ma koji odbor Kongresa SAD«. Najzad je sazvan savet Saveza filmskih producenata SAD da odluči o ustanovljavanju crnih lista.

Sastanku je pretsedavao sazivač sastanka Erik Džonston, isti onaj Erik Džonston koji je nekoliko nedelja pre toga svečano izjavio da »nikakvih crnih lista nikada neće biti«. Na sastanku je jednoglasno odlučeno da se iz svih preduzeća otpuste bez novčane naknade ona destorica »nepoštovalaca Kongresa« i da se nijednom od njih ne da nikakvo zaposlenje sve dok pod zakletvom ne izjavi da nije komunista, a osim toga da ni drugim komunistima, ni drugim pripadnicima grupa koje propovedaju obaranje vlade SAD niko ne sme da da nikakvo zaposlenje.

Sastavljene su crne liste. Najtalentovaniji filmski pisci i reditelji pohapšeni su ili izbačeni na ulicu.

* * *

Epilog odgovora celoj burleski koja mu je prethodila.

Deset dana pošto je objavljeno otpuštanje desetorice »nepoštovalaca Kongresa«, među kojima Adrijana Skota i Eduarda Dmitrika, poslednjem filmu Skota i Dmitrika »Unakrsna vatra« dodeljena je jedna velika nagrada, nagrada koju daje jedan poznati američki klub delima koja najviše doprinose ideji trpeljivosti među ljudima.

Na svečanost predavanja nagrade, kao pretstavnik nagrađenog proizvođača filma otišao je — Erik Džonston. Čovek koji je pretsedavao sastanku na kome je odlučeno da Skot i Dmitrik budu izbačeni na ulicu održao je na toj svečanosti divan govor o trpeljivosti među narodima i — primio nagradu.

Danas on sa filmom Skota i Dmitrika i sa filmovima ostale osmorice pohapšenih ili izbačenih na ulicu putuje po Evropi. Pomoću tih filmova on na varalički način privlači mušterije da kupe serijsku jeksik-robu koju su posle ustanovljavanja crne liste još jedino sposobne da proizvode holivudske filmske fabrike.

Početak nove sezone u sovjetskim pozorištima

U nizu sovjetskih gradova otvorena je nova pozorišna sezona.

U najskorije vreme moskovska pozorišta prikazaće čitav niz premijera. U filijali malog teatra davana je 11 septembra premijera komada »Bez miraza« A. N. Ostrovskog. Početkom oktobra Teatar Lenjinskog komsomola prikazaće komad »Neočekivano« od V. Poljakova (režija A. Vovsi, inscenacija Šestakov i Demidova). Prva premijera u Pozorištu »Jermilove« biće komedija »Do novih susreta« A. Gladkova, a u pozorištu moskovskog sovjeta »Zakon časti« A. Štejna. Teatar drame i komedije priprema inscenaciju romana Turgenjeva »Plemićko gnezdo«, u režiji A. Plotnikova. Sva moskovska pozorišta pripremaju posebne pretstave u čast trideset i prve godišnjice Velike oktobarske socijalističke revolucije.

U Lenjingradu, u Pozorištu »Puškin« prikazivaće se za kratko vreme komad lenjingradskog pisca I. Bražnina »Krila«. Isto pozorište sprema »Zanat gospođe Voren« od B. Šo-a i nanovo uvežbava komad Bahterjova i Razumovskog »Vojskovođa Suvorov«. Od komada iz savremenog sovjetskog života prikazivaće se »Novo vreme« L. Levina i A. Metera i »Zelena ulica« A. Surova. — Lenjingradski teatar Lenjinskog komsomola otvorio je sezonu sa »Mladom gardom« A. Fadjejeva. U čast trideset godišnjice Komsomola pozorište će prikazati novi komad I. Štoka o pdvigu Heroja Sovjetskog Saveza, kapetana Gastela.

Veliko dramsko pozorište »Gorki« u Lenjingradu priprema komad Mina i Mičkovskog »Uspeh«, a Dramsko pozorište inscenaciju romana P. Pavlenka »Sreća« i dramu posvećenu sovjetskoj omladini »Strogo vaspitanje« od L. Levina.

Novi sovjetski umetnički film »Mlada garda«

Laureat Staljinove nagrade, filmski režiser S. Gerasimov, završio je u moskovskom filmskom studiu snimanje novog velikog umetničkog filma u dva dela — »Mlada garda«.

Autor scenarija, režišer S. Gerasimov i njegov kolektiv, usvojili su kritiku koja je ukazala na nedostatke romana A. Fadjejeva, preradili scenario i uklonio slaba mesta romana i prve varijante filma. U sadašnjoj verziji filma prema istoimenom romanu, oni su znatno obogatili likove sovjetskih ljudi novim crtama. S. Gerasimovu (autor scenarija i režiser filma), uspelo je da pravilno prikaže rukovodeću ulogu Boljševičke partije u ilegalnoj borbi sovjetskih ljudi protiv hitlerovskih okupatora i istakne ulogu Partije u organizovanju sloma fašističke Nemačke. U filmu je takođe istoriski verno dato delovanje Sovjetske armije kao i briga sovjetske vlasti za blagovremenu evakuaciju stanovništva i industriskih postrojenja iz ugroženih krajeva.

Film »Mlada garda« daje realistički i snažan odraz plemenitosti sovjetskih ljudi, visoki moralni lik sovjetske omladine, njenu bezgraničnu ljubav prema Otadžbini, Boljševičkoj partiji, i neizmerna preimućstva nad neprijateljem.

Glavne uloge »mladogvardejaca« tumače studenti glumačkog fakulteta Svesaveznog državnog kinematografskog instituta, a uloge starijih lica — V. Horjakov (Procenko), S. Bondarčuk (Valjko) i T. Makarova (mati Oljega Koševoja).

Muziku za film komponovao je Dimitrije Šostaković. Glavni snimatelj bio je V. Rapaport. Film se izdaje u tiražu od 1.500 kopija.

U RSFSR obnovljena je mreža biblioteka

Završena je obnova biblioteka u svim rejonima RSFSR, koji su postradali od nemačko fašističkog okupatora za vreme Velikog otadžbinskog rata. Opšta cifra masovnih državnih biblioteka u Ruskoj federaciji iznosi sada 11.392, ne računajući sindikalne i klupske biblioteke. To znači da sada ima 397 biblioteka više, nego što je bilo 1940 godine. Široka mreža biblioteka osnovana je u poslednje vreme u novim sovjetskim područjima — u Kalinjingradskoj oblasti i Južnom Sahalinu.

Biblioteke se neprestano popunjavaju novim egzemplarima političke, umetničke i naučne literature. Samo u prošloj godini fond biblioteka porastao je za 8.381.000 svezaka.

Uz stalne i pokretne biblioteke, sada seoska mesta Ruske federacije posećuje 55 biblioteka — automobila.

BUGARSKA

Konkurs u vezi sa proslavom 100-godišnjice rođenja Hrista Boteva

U vezi sa proslavom stogodišnjice rođenja velikog revolucionarnog pesnika Hrista Boteva, komitet za proslavu raspisao je konkurs među bugarskim kompozitorima i likovnim umetnicima. Konkursom je predviđena kompozicija za mešoviti hor i orkestar, kao i izrada biste Hrista Boteva i medalje sa njegovim likom.

Gostovanje poljskih književnika u Bugarskoj

Na poziv bugarskih književnika, već nekoliko dana borave u Bugarskoj poljski književnici Leon Kručkovski, Mječislav Jastrun, Severin Poljak i Stanislav Balicki. Oni su svuda srdačno pozdravljeni, posetili niz mesta u Bugarskoj. 18 o. m. organizovan je u Sofiji drugarski sastanak između poljskih gostiju i bugarskih književnika.

RUMUNIJA

Nova dela rumunske književnosti

U Rumuniji je u poslednje vreme objavljen veći broj novih književnih dela.

Mihail Sadoveanu, najistaknutiji savremeni rumunski pisac, objavio je pokušaj slikanja novog zadružnog života na selu. Jon Kalugaru izdao je, kao drugu knjigu svog autobiografskog ciklusa, roman »Svetlost proleća«, u kome prikazuje radnički pokret u Rumuniji u godinama koje su prethodile velikom opštem štrajku 1920. Saša Pana, u svojoj zbirci novela »Tilbik, Tureatka & comp.«, izneo je na humorističko-satiričan način prilike u bivšoj kraljevskoj, hoencolernovskoj vojsci. Među knjigama, objavljenim u novije vreme, ističe se zbirka antiimperijalističkih pesama Radu Boureana pod naslovom »Krv naroda«. Dva rumunska književnika, Aleksandru Žar i Mihail Floresku, učesnici francuskog pokreta otpora, izdali su zbirke novela o antifašističkoj borbi francuskog naroda. Žarova knjiga nosi naslov »Saslušanje«, a knjiga Floreskog »Dolažahu sa svih strana«.

ČEHOSLOVAČKA

Enciklopedija češke književnosti

Izdavačko preduzeće »Melahtrih« priprema veliku enciklopediju češke književnosti koja će u preko 40 svezaka obuhvatiti razvoj češke literature od najstarijeg doba.

MEĐU NJIMA

Švajcarske novine o „poeziji" smrtne kazne

Rasmatrajući pitanje da li bi u Engleskoj trebalo ukinuti smrtnu kaznu švajcarski list »Gazette de Lausanne« piše:

»Da li je baš sada povoljan trenutak za ukidanje smrtne kazne?«

»Uostalom, da li bi engleski narod mogao da je se odrekne? Javne egzekucije (taj čudesni prizor: sablasne tamne siluete u plavetnilu jutra) bile su vekovima njegova najomiljenija zabava. U svojoj najlepšoj poemi Oskar Uajld pretstavio je jedan ples osuđenih. Edgar Po, Edgar Valas i Konan Dojl još uvek provode po obalama Temze sablasne fantome svojih junaka. U Engleskoj smrtna kazna nije samo zastrašujuća mera koja je potrebna zbog bezbednosti građana: kao i drumovi u noći, natopljeni maglom, kao one ulice u East Endu, nenadno obasjane drhtavom svetlošću, tako i ona čini sastavni deo fantastičnog pejsaža njihovog svakodnevnog života...«

Zaista, gde bi inače Englezi mogli da nađu drugih uzbudljivijih i živopisnih prizora? I zar bi neko imao srca da list »Gazette de Lausanne« liši tako zanimljive rubrike?

Posle »Gazete de Lozan«, koja peva slavopojke londonskim vešalima, na redu je list »Suisse«, čiji je humor nešto jezovitiji, u većem stepenu »macabre«.

To se najbolje može videti iz sledećeg pasusa:

»Bilo bi, uostalom, nepravilno verovati da su Britanci nešto naročito krvoločni. Ali oni, u stvari, ne poznaju svu grozotu tih prizora prilikom egzekucija. Jer, zaista, već odavno vešala se ne podižu na javnim mestima. **Sem toga, postojanje živih tradicija,** koje se osnivaju na negovanju »crnog humora«, učinilo je da su oni postali manje ili više neosetljivi u tom pogledu. Za njih je dželat postao čudnovato, ali simpatično biće. Uostalom, ličnost gospodina Albera Pjertona, koji danas obavlja funkcije »rukovodioca vešanja«, potpuno odgovara pretstavi koju običan čovek sa ulice ima o izvršiocima tako uzvišenih zadataka. Ta funkcija pretstavlja za njega sporedno zanimanje; inače, njegov je glavni posao briga oko jednog simpatičnog hotela — restorana, čiji je on sopstvenik. Na firmi njegovog lokala stoji napisana jedna stara engleska poslovica, prema kojoj je potrebno »priteći u pomoć nesrećniku koji se koprca«, i niko se ne oseća povređen zbog dvostrukog smisla dotične izreke.

»Gospodin Beri, prethodnik gospodina Pjertona došao je bio na srećnu misao da objavi svoje memoare, koji su požnjeli zavidan uspeh. U toj knjizi G. Beri tvrdi da je pronašao matematičku formulu pomoću koje se mogu sračunati visina pada i debljina konopca, tako da se vešanje obavi na najsavršeniji način, ma kakva da je težina i rast osuđenika. Ovaj dželat — naučnik pronašao je čak i računske tablice u kojima se, s jedne strane, sračunava visina i debljina osuđenika dok su, s druge strane, naznačeni odgovarajući metodi za regulisanje vešanja«.

Kao što se vidi, u Engleskoj je, izgleda, odlučeno da se, kao što kaže stara poslovica, »pritekne u pomoć nesrećniku koji se koprca«.

Zajašivši mu na leđa, razume se.

Zašto bi crnci izdavali novine

Američki crnci izgubili su još jedan svoj list. Najstariji nedeljni list u Harlemu, crnačkom kvartu Njujorka, »The New York Age«, koji je osnovan još 1885 godine, otkupljen je početkom septembra ove godine sa celokupnim inventarom i nešto nepokretnosti za 130.000 dolara. List je otkupio jedan belac, Englez Ričard Burn-Venek, čija je žena crnkinja, rođena u Engleskoj.

Venek je pretstavnicima štampe izjavio da je ovaj crnački list kupio samo zato što hoće da ostatak svog života proživi kao crnac, i da će nastojati da borba crnaca postane i njegova borba.

Da bi jasnije prikazao svoju »borbu« za crnačka prava, Venek je na kraju izjavio:

»List će biti progresivan, ali neće biti komunistički i neće podržavati Valasa«.

Zaista, zašto bi crnci u Americi imali svoje listove, kada im se pruža prilika da ih ustupe svojim belim zaštitnicima. Zašto da se muče oko njihovog izdavanja, kada mogu da ih prodadu tako »progresivnim« ljudima kao što je »borac za crnačka prava« **Ričard Burn-Venek!**

Kratak osvrt na makedonsku prozu

Dimitar MITREV

Noviju književnost Makedonije pretežno pretstavlja poezija, gde su zabeležena i najviša postignuća makedonskog književnog jezika. Razvitak poezije beleži već dva osnovna razdoblja — poeziju pre i posle rata, — čime se određuju dve pesničke generacije sa svojim specifičnim razvojnim linijama i izvesnom međusobnom uticajnošću.

U oblasti proze slučaj je potpuno suprotan. Tu ne raspolažemo ni pretходnicima, niti ikakvom tradicijom ili uticajem. Počeci savremene proze u Makedoniji pojavili su se tek sa godinama slobodnog života.

U početku svoga stvaranja pesnici u Makedoniji imali su mogućnost da koriste već izrađena pesnička sredstva i rečnički materijal, koji im je pružila narodna poezija, te je sasvim prirodno što se i ovde, kao i u književnosti ostalih slovenskih naroda, počelo najpre sa poezijom. Zahvaljujući aktuelnosti sadržine, načinu obrade pa i tome što ih narod stvara i u naše dane, narodne pesme pretstavljaju solidniju i trajniju osnovu početničkom književnom stvaranju nego narodne pripovetke, koje jednostavno ređaju pripovedačke elemente i koje zbog arhaičnosti same sadržine ne mogu da pripovedaču pruže ono, što pesniku daje narodna poezija.

Proza u makedonskoj književnosti ni danas se nije udaljila od početničke faze uglavnom i zbog toga što se njena pojava podudara sa pojavom književnog oformljenja makedonskog jezika, a poznato je, da u svakoj književnosti, koja se nalazi u prvobitnom razmahu, razvitak jezika igra prvorazrednu ulogu, i obratno. Umetničkom reči i sam jezik dobiva književnu boju. I ako je s razvitkom poezije, zbog njenih istaknutih prednosti, bez sumnje postignut i razvitak jezika, to se za prozu ne može reći. U toj oblasti našem književnom jeziku tek pretstoji razvitak. Od nastojanja pripovedača najviše zavisi da li će oni ubrzati tempo razvitka jezika i u umetničkoj prozi. A činjenica da oni ni do danas nisu to postigli, otkriva, pored sposobnosti umetničkog pripovedanja, još dva osnovna subjektivna preduslova, tj. književnu i ideološku pismenost s jedne, i bogatu skladnost između ličnog doživljaja i posmatranja, s druge strane. I tek pošto se i jedno i drugo poveže svesnim i aktivnim odnosom prema stvarnosti putem sistematskog proučavanja stvarnosti, biće mogućno da se dobije naličje pravog proznog dela i tek će tada proza u Makedoniji ući u stvarni stvaralački razvitak.

U vezi s budućim razvitkom proze u Makedoniji, i pored današnje njene početne faze, potrebno je da se ukaže na fragmentarne uspehe i na osnovne slabosti, koje su se pojavile u dosada objavljenim proznim delima.

Dosada jedinstveni žanr makedonske proze jeste pripovetka, dok se produktivnost pripovedača sastoji od po nekoliko pripovedaka objavljenih u časopisu »Nov den«. Prva, dosada objavljena zbirka pripovedaka jeste »Rastrel« od Jovana Boškovskog.

Ova prva zbirka nosi u sebi dosta obeležja početništva i autorove nesmelosti. Ali, ono što treba da se istakne kao vredno u njoj jeste to, što su u nekim pripovetkama živo i interesantno pretstavljeni pojedini slučajevi i što se kod autora otkriva sposobnost za uspele prirodne opise. To bi još jače došlo do izraza, kad bi se autor prve zbirke makedonskih pripovedaka ograničio, bar u početku svoje književne delatnosti, samo na svoja lična posmatranja i doživljaje.

Početništvo u pripovetkama iz zbirke »Rastrel« ogleda se uglavnom u nemoći autora da slobodno i ubedljivo koristi fabulu, kao i u slabosti preciznog sprovođenja tendencije. I jedno i drugo plod su uglavnom samociljnog traženja psiholoških momenata koje je samo sebi svrha i mehaničkog shvatanja tipizacije. Zbog toga, čest je slučaj da ideja u pripovetkama ne proističe od prirodnog razvitka činjenica, pošto su i same činjenice veštački date za ilustraciju ideje. A takva ideja neminovno ostaje tuđa objektivnoj stvarnosti i društvenim događajima. Ovo je naročito karakteristično za pripovetku »Zemjata na Panko Biserin«. Glavna ličnost u ovoj pripoveci Panko Biserin, seljak-argatin (najamnik) boji se da otvoreno istupi u agrarnim događajima kad je reč o oduzimanju zemlje njegovog gazde, dok odjednom, potpuno neočekivano, u pobedničkoj pozi istupa u času kada su ostali seljaci, — koji dele njegovu argatsku sudbinu, jednodušno i otvoreno počeli da rešavaju svoje sveto pravo — oduzimanje zemlje. Načinom kojim je naslikan Panko Biserin u prvom slučaju, gde »se kao krivac neprimetno dovuče na prazno mesto do samih vrata« i drugom, gde on istupa deklamatorskim rečima: »Sada je zemlja naša«, vidi se da autor stvara jednu potpuno izmišljenu kreaturu nemogućeg kolebanja. Boškovski pribegava ovim neadekvatnim izmišljotinama da bi na neki način izbegao neko tobožnje vulgarizovanje tendencije, međutim, on još jače upada u istu grešku baš tim. ničim opravdanim deklamatorsko-optimističkim finalom pripovetke. Pa čak i da ova kreatura nije izmišljena, ona je kao slučaj vrlo ograničena, istoriski neopravdana, tj. apstraktna, slučajna pojava. Takav način prilaženja razradi ideje bez sumnje je rezultat površnog, mehaničkog odnosa prema prikazivanoj stvarnosti i nerazlikovanja onog što je tipično od onog što je ograničeno, apstraktno i slučajno u stvarnosti. Otstranjivanje ovih osnovnih slabosti jeste zasada najvažniji zadatak inače darovitog autora zbirke »Rastrel«.

* * *

Od književnika koji su objavili pripovetke u časopisu »Nov den«, Vlado Malevski se odlikuje osećanjem značajnog i karakterističnog u stvarnosti. Za njega se još otsada može reći da se najviše približio našim ljudima i našoj najbližoj prošlosti — periodu narodnooslobodilačke borbe.

Malevski nastoji da za heroje svojih pripovedaka odabere stvarne ljude koje je sretao u svom životu i koje je dobro poznavao. To mu u mnogome olakšava obradu, tako da svoje junake slika uverljivo i živo. Junaci svih njegovih dosadašnjih pripovedaka, svojim ličnim životom neraskidivo su vezani za narodni pokret, za bolji život, i često izrastaju u heroje do smrti odane tome pokretu. A sve to ne ide na uštrb prikazivanju njihove duševnosti živih, običnih ljudi, već kao takvi, oni postaju izvršioci herojske službe vođeni narodnom borbenom stvari. Ali, nasuprot ovome, susreću se često i sasvim naivne simbolizacije koje nisu plod posmatranja, već književne konstrukcije. Da bi se, na primer prikazalo opšte raspoloženje naroda, Malevski se često služi prikazivanjem raspoloženja ili sudbine pojedinaca. ali, pošto se to najčešće čini direktnim isticanjem autorovog cilja, prikazivanje opšteg ličnim biva veštački naglašeno. Da bi ukazao na žestoku narodnu tragediju iz vremena okupacije i da bi time ukazao na buđenje narodne borbene volje, Vlado Malevski piše: ...»E majko? Menki su oduzeli čast. Da. Ali, nije samo Menka. I niste samo vi. Celom našem narodu kaljaju čast. Ali, on to ne sme da dozvoli i nema da dozvoli...«, ili: »Ovčari su bili zabrinuti i mračni, što ne odgovara njihovim godinama. Ceo naš narod bio je zabrinut...«

Na drugim mestima pak čini neuspele pokušaje da istakne prirodnu okolnost koju uvlači u radnju čime želi da pojača utisak, što je vrlo providno jer se oseća da je priroda proizvoljno unesena kao izlišni ukras. On takođe, koji put, prelazi granice neophodnog da bi spokojni i mirni pripovedački ton podigao na lažni autorski patos. I baš ti romantičarski maniri ometaju da se ubedljivo prihvati data radnja kao životno opravdana radnja.

Treba da se podvuče, da je produktivnost Maleskog i pored toga što u pripovetkama obrađuje bitne momente narodnooslobodilačkog pokreta u Makedoniji, u poređenju sa neposrednim i raznovrsnim zapažanjima i doživljajima iz vremena rata, i po tematici i po broju, ograničena i fragmentarna.

* * *

Ograničenost i fragmentarnost je u stvari opšta pojava u dosadašnjoj tematici makedonskih prozaista. Ta ograničenost vlada čak i onda kada postoji izobilje sadržajnog materijala i direktnih utisaka date stvarnosti. Ovo je takođe pojava i kod prozaiste Kole Čašula. On je dosada napisao nekoliko pripovedaka sa sadržinom iz života političkih zatvorenika za vreme okupacije i iz života naroda u istom razdoblju. Ali ,u tim pripovetkama, a naročito u onim iz zatvora, skoro uvek izbija na površinu ono što je lično, i to ograničeno lično. Autor ne može da postavi okvire ličnim momentima i da od njih odabere ono što je značajno i što se uzdiže iznad odnosa u zatvoreničkom kolektivu. Tako, na primer, u pripoveci »Edna vijukava nok«, heroj se u skoro čitavoj prvoj polovini pripovetke prikazuje u svom ograničenom ličnom životu, na osnovu svojih ličnih odnosa prema svojoj intimnoj drugarici, a ne na osnovu društvenih, kolektivnih odnosa u zatvoru. Zbog toga drugostepene i trećestepene uslovnosti postaju prvostepene, najvažnije. Ubedljiv primer za to jeste i samo pismo zatvorenika, upućeno drugarici, takođe zatvorenici. Od početka do kraja to je pismo ispunjeno sladunjavom sentimentalnošću i elementima erotike, koje smanjuju i banaliziraju osećanje ljubavi. Pošto heroj-zatvorenik upada u očajničko raspoloženje pomešano sa neosnovanim i nekonkretiziranim maštanjem, izraženim rečima: »I jurnuli bi i mi u srećan život da nas ovi nisu zgrabili«, on se odjednom rastapa u erotično-idiličnim uspomenama koje uopšte nisu karakteristične za jednog borca-zatvorenika: »Ti mi se hitro otkinu od ruku i kao veverica uplela si se među jorgovane, koji su rasli kraj vodenične ograde... Treperila si kao lastavica i vijala se oko jorgovana, a on, nemirko, kupao te jutarnjom rosom i zarivao ti se zaljubljeno oko ramena, kao biser oko vrata. A mene, ni hat nije mogao da sustigne... Sa dva skoka stigoh te, ta od mene li ćeš odmaći, i, uplesmo se u jorgovanu...«. Koliko je trava bila mekana, kako je zanosno mirisala zemlja...«, a posle ove usporene odjednom se opet prelazi na ranije očajničko raspoloženje:

»A sad... Okovi su ti život, Stojanko. I nad tvojim snovima care rešetke (?) ... I tebi vlaga, kao smuk, siše snagu...«

Ograničeni lični odnos prema razradi sadržaja i heroja ogleda se kod Čašula čak i onda kada želi da pruži izvesne opšteznačajne momente, kao što je slučaj u pripoveci »Rastanak«, gde je reč o rastanku dva druga politička zatvorenika. I ovde je opšte, izraženo izolirano od atmosfere kolektivnog zatvoreničkog života. Iz većine njegovih pripovedaka vidi se da je njegova pažnja mnogo više posvećena otvorenoj radnji nego stvaranju karakterističnih likova, ili tačnije, na akciju u pripoveci gleda on kao na stvar samu za sebe. Pored toga nazire se i onaj veštački povišen lirski ton, inače uobičajen kod svih naših prozaista, koji menja ritmiku prozne reči i lišava je njene jednostavnosti i prirodnosti. Čak i onda kada lirski ton zvuči neposredno, nedostatak osećanja mere, narušava neposrednost autorovog lirizma, koji dolazi kao suvišna stvar.

Ne može se reći da se ove slabosti Čašula u dosadašnjem njegovom radu zasnivaju na konstrukciji slučajeva i zapleta. Kod njega je drugi slučaj. Za njega je svojstveno to, što nije uspeo da iz jedne značajne stvarnosti, koju dobro poznaje i u kojoj je sam uzimao udela, odabere društvenu tematiku ispunjenu konkretnom istoriskom opravdanošću i da baš tu tematiku dâ oslobođenu od detaljnih i nenužnih ukrasa ličnih impresija. U pripovetkama »Dan«, »Gradski časovnik« i drugim, pa čak i u pripoveci »San čika-Nikole« u kojima se udaljuje od opisa lične impresije, susrećemo istinske ubedljivo obrađene likove, a sama akcija razvija se u svom prirodnom toku, dialozi su živi, oslobođeni knjiškog lirizma, a stroga psihološka pravda izbija na prvi plan.

* * *

Neuočavanje karakterističnih pojava u našoj stvarnosti, i ograničavanje pripovedačkih poduhvata u stvaranju književnih likova najizrazitije se ogleda kod prozaiste Ivana Točka. On je dosada objavio samo pripovetku »Bojana«, u kojoj zaista pruža slikovito ocrtavanje jedne bitne pojave iz života makedonskih planinskih seljaka u prošlosti — pečalbarstva. Ali se, još u toj prvoj pripoveci Ivana Točka, pored umešnosti u fabuliranju, u stvaranju intrige, ogleda i težnja autorova za efektima, koji su sami sebi cilj. U kasnijim njegovim pripovetkama odnosno u pripoveci »Jon« i »Prosti mi, Gospodi« ova težnja je već mnogo silnija, tako da se stvaraju slučajni likovi i to pod slučajnim okolnostima. Ničeg istinitog nema u tim pripovetkama, ničeg što bi potsećalo na makedonsku stvarnost iz najbliže prošlosti, već su od početka do kraja književna izmišljotina, lišena svake podloge nečega stvarnog. Svuda se oseća autorova želja da legitimiše svoju naprednu idejnost ,ali svuda izbija ono književno u pripovedanju što je ustvari rezultat niskog nivoa idejnosti tih pripovedaka. Kao ilustraciju, pomenimo samo, da su lica uzeta u ovim pričama kao junaci — gluvonemi Jon (u istoimenoj priči), crkvenjak Pano i kasapin Gjorgi (u pripoveci »Prosti mi, Gospodi«).

* * *

U oblasti makedonske proze pojavila su se i pojavljuju se još neka imena, kao: Boris Bojadžijski, Radoslav Petkovski, Blagoja Korubin i Georgi Abadžijev ali ono što su do danas objavili nedovoljan je materijal da bi se mogla da dâ ocena njihovih stvaralačkih mogućnosti. Može samo da se reče, da pripovetka Blagoja Korubina »Prvite izlegoa«, iako je to njegova jedina objavljena stvar, otkriva u njemu nesumnjivu sposobnost živog i ubedljivog pripovedanja.

* * *

Opštu pojavu, pored slabe kompozicije i nerazumevanja uloge radnje i fabule u dosadašnjoj proznoj produktivnosti u Makedoniji pretstavlja i ograničenost tematike i to prvenstveno iz oblasti savremenog života. Pred našim prozaistima danas stoji otvoren zadatak da razotkriju nove promene u životu naših ljudi i nove odnose među njima i da ih životno opravdano uopšte u svojim delima. Prozaisti u Makedoniji, vrlo malo pa čak i nikako prikazuju našu savremenost, koja je, pored ostalog, vrlo bogata svojom raznovrsnošću. Potrebno je da se ovde podvuče da, osim pripovetke Jovana Boškovskog »Zemljata na Panko Biserin«, ne raspolažemo ni jednom drugom, koja bi tretirala probleme iz života u slobodi, iz borbe za izgradnju socijalizma.

U našoj prozi osnovna tema je tema iz narodnooslobodilačke borbe. Ali ograničavanje i ove teme pretstavlja opštu pojavu i zasniva se na ponavljanju, često banaliziranom, jednog te istog sadržaja iz borbe našeg naroda. Piše se isključivo o prvim danima narodnog ustanka o partizanskim napadima i o podvizima u borbi protiv okupatorske vojske i policije. I zbog ove ograničene sadržine, gubi se iz vida istoriski značajna činjenica da je narodnooslobodilački pokret u Jugoslaviji baš narodnooslobodilački pokret, tj. takav istoriski period, koji u sebi objedinjuje sve raznovrsne napore osnovnih narodnih masa, koje su, pod rukovodstvom KPJ, vodile odlučnu borbu protiv fašističkih okupatora i protiv domaćih eksploatatora i izdajničkih klika za izvojevanje narodnog demokratskog poretka u zemlji. Produbljenje sadržine stvarne borbe, njen umetnički odraz te borbe moguće je ostvariti samo putem najdubljeg proučavanja životnog materijala i to na raznovrsne načine. To je prvi zadatak pripremnih radova prozaiste, jer »opseg zapažanja, bogatstvo životnog iskustva ne retko naoružavaju pisca snagom, koja savlađuje njegov lični odnos prema činjenicama, njegov subjektivizam« (Gorki). A pošto naši prozaisti nisu rešili osnovni i prvi zadatak — proučavanje životnog materijala — ostaje nerešen i drugi još teži zadatak: da se sintetično, umetnički uopšti materijal iz stvarnosti.

Druga opšta slabost naših makedonskih prozaista pretstavlja — njihovo ćutanje. U poslednje vreme oni vrlo malo pišu. Već je osam meseci kako »Nov den« nije objavio nijednu pripovetku onih prozaista koji su gore spomenuti. Neki čak ni posle više od godinu i po dana nisu dali ničeg novog. Kada razmislimo da je u ovo vreme, naročito u životu Makedonije, nastao niz najznačajnijih promena, možemo da sagledamo u svoj oštrini kakvu opasnost za njihov razvitak pretstavlja to izostajanje iza životnog tempa današnjice. Mi ne snosimo krivicu zbog tog teškog nasleđa, zbog uslova u prošlosti kada nismo imali čak ni svog književnog jezika. Ali za ono što može i u čemu treba da se uspe u novoizmenjenim uslovima, odgovornost za to snosimo mi.

Septembarska pesma

Sad svet osnovaca odasvud niče, hita,
prvi put jutros se digao u zoru, —
misliš iz zemlje nikla prva žita,
jaganjci plinuli po Šari, Durmitoru.

Sad zenica njihova postaje dublja,
sad im se pogled široko otvara;
sad uče oni reči: sloboda. istine zublja,
izgovaraju s puno prvog žara.

Sad počinju shvatati šta znači kad kažu:
ustanak, borac, ljudi ponositi;
a godina koja pa će i oni biti
borci, i stati gde na mrtvu stražu.

Čini ti se čuješ samo dečju graju
misliš izriču detinjaste želje;
a oni već prve časne reči daju,
a oni već prve stiču prijatelje.

Misliš i jutros pričaju dečju priču
gde se patuljci, leptiri, ptice roje;
a oni već istoriju otadžbine sriču,
saznaju prvi put za njene heroje.

Gledam, sad još crte prave i kose
s naporom, kao mravi slamke, vuku;
a godina koja pa će da nose
nauku i pravdu, njivu, morsku luku.

Gledam ih, i radost me mlada obuzima,
među njih mi se, u svet škole, hoće,
da ih po desetoro sve u klupi ima,
da sa mnom prve svladaju teškoće;

da prvi put čuju, saznadu od mene
lepota, pravda i žrtva šta znače,
šta čeka otadžbina od njihove smene,
da sa mnom u svet misli zakorače.

Desanka MAKSIMOVIĆ

RADOVAN LALIĆ

SOVJETSKA KNJIŽEVNOST*

Velika oktobarska socijalistička revolucija, kojom otpočinje nova era u istoriji čovečanstva, znači veliki revolucionarni preokret i u kulturi naroda SSSR. Posle Oktobra, u uslovima izgradnje socijalizma, nastaje dotle neviđeni procvat kulture naroda Sovjetskog Saveza. Sovjetski narodi, stvorivši čvrsto moralno-ipolitičko jedinstvo na velikim principima marksizma-lenjinizma, izgradili su novu, jedinstvenu sovjetsku kulturu, nacionalnu po formi, a socijalističku po sadržini. Rezultati tog kulturnog stvaranja pretstavljaju ogroman prilog kulturi čitavog čovečanstva. Sovjetska kultura toliko je značajna, toliko principijelno nova, da obeležava novu etapu u kulturnom razvitku čovečanstva.

Posebno, veoma istaknuto mesto u razvitku sovjetske kulture zauzima sovjetska književnost. U ovoj oblasti umetničkog stvaranja došle su do najpunijeg izražaja tvoračke sposobnosti naroda SSSR, oslobođene i razvijene zahvaljujući velikom Oktobru.

Karakter sovjetske književnosti određen je činjenicom da je ona književnost zemlje socijalizma, da je ona odražavala i odražava revolucionarnu borbu proletarijata, izgradnju socijalizma, formiranje novog čoveka u procesu izgradnje novog društva, u kome nema eksploatatora i eksploatisanih. Sovjetska književnost je jedan od izvanredno važnih faktora u životu prve socijalističke zemlje. Odražavajući stvarnost velikog Sovjetskog Saveza, sovjetska književnost je u isto vreme služila i služi interesima trudbenika, podizanju njihove socijalističke svesti, razvijanju sovjetskog patriotizma, borbi za ostvarenje komunizma.

Otuda proističe osnovna karakteristika sovjetske književnosti — njena duboka idejnost. Sovjetska književnost prožeta je, od prvih svojih početaka, boljševičkom partijnošću. Još 1905 godine u svom znamenitom članku »Partiska organizacija i partiska literatura« V. I. Lenjin ukazao je smer u kome treba da se razvija napredna, revolucionarna književnost, proklamujući princip boljševičke idejnosti u literaturi. On raskrinkava stav tzv. »slobode« u umetničkom stvaranju. Apolitičnost, po Lenjinu, nije ništa drugo do prikriveno služenje eksploatatorskim klasama. »Živeti u društvu, — kaže Lenjin, i biti slobodan od društva, nije moguće. Sloboda buržoaskog pisca, umetnika, glumice jeste samo maskirana... zavisnost od kese, od podmićivanja, od izražavanja«. Nasuprot toj licemernoj »slobodi«, Lenjin stavlja jasno i otvoreno izraženu revolucionarnu idenost. »I mi socijalisti, kaže Lenjin u istom članku, — demaskiramo to licemerje, skidamo lažne firme, — ne zato da bismo dobili neklasnu književnost (to će biti moguće tek u socijalističkom vanklasnom društvu), već radi toga da bismo licemerno slobodnoj, a na delu povezanoj sa buržoazijom, književnosti suprotstavili stvarno slobodnu, **otvoreno** povezanu sa proletarijatom književnost«.

Ovaj programski članak V. I. Lenjina poslužio je kao osnovica u borbi za naprednu, revolucionarnu književnost u Rusiji, i kasnije, posle Oktobra, u izgradnji sovjetske književnosti, koja pretstavlja organski nastavak i dalje razvijanje, u novim uslovima, revolucionarne proleterske književnosti iz doba pre Oktobarske revolucije. Ali sovjetska književnost mogla se u svom razvitku oslanjati i na druga dela i programska dokumenta čija se sadržina odnosi na književnost. Boljševička partija, Lenjin i Staljin, uvek su poklanjali najveću pažnju književnosti, smatrajući je izvanredno važnim sektorom ideološkog fronta. Lenjinovi članci o klasicima ruske književnosti, njegova borba protiv reakcionarne ideologije i dekadentizma u književnosti, Staljinova mišljenja o sovjetskoj književnosti na pojedinim njenim etapama, — pomogli su ruskim pesnicima, prozaicima i kritičarima da prodube svoja shvatanja o književnosti, da se u stvaranju nove, sovjetske književnosti naoružaju pobedonosnom revolucionarnom **teorijom marksizma-lenjinizma.**

U skladu s porastom sovjetske književnosti, boljševička partija je u pojedinim njenim etapama preduzimala odgovarajuće mere u cilju otklanjanja svih smetnji koje su stajale na putu procvata sovjetske književnosti. Boljševička partija je nastojala da se iz oblasti književnog stvaranja otklone sve greške i zastranjivanja. Ona je vodila najoštriju borbu protiv raznih buržoaskih teorija — protiv teorije »umetnosti radi umetnosti«, protiv objektivizma, protiv apolitičnosti u literaturi. Boljševička partija je vodila najodlučniju borbu protiv neprijatelja radničke klase i revolucije, koji su se jedno vreme bili uvukli u izvesne književne organizacije.

Princip boljševičkog rukovođenja književnošću primenila je partija u toku prvih godina posle Oktobarske revolucije u borbi protiv Proletkulta. Proletkult (skraćeno: od: proleterska kultura) pretstavljao je mrežu kulturno-prosvetnih organizacija, koje su nastale još pre Oktobra, za vlade Kerenskog. Posle Oktobra one su pokušale da vode posebnu kulturnu politiku, koja je bila u suprotnosti sa merama sovjetske vlasti. Proletkult je bio pod jakim uticajem mahiste Bogdanova, a sem toga u njegove organizacije bili su prodrli razni sitnoburžoaski elementi, književni dekadenti itd. Proletkultovske organizacije mnogo su se bavile pitanjima književnosti. U ovoj oblasti, kao i u drugim oblastima svoje delatnosti, one su imale pogrešan stav. Naročito pogrešan i štetan stav imali su proletkultovci u pitanjima kulturnog nasleđa. Oni su praktično svojom politikom lišavali proletarijat kulturnih tekovina prošlosti, govoreći o nekoj posebnoj proleterskoj kulturi. Lenjin je 1920 godine podvrgao Proletkult oštroj kritici. On je tom prilikom rekao: »Marksizam je izvojevao svetskoistoriski značaj kao ideologija revolucionarnog proletarijata time što on, marksizam, nikako nije odbacio najdragocenije tekovine buržoaske epohe, već je, naprotiv, usvojio i preradio sve što je bilo od vrednosti u vremenu od dve hiljade godina razvitka ljudske misli i kulture«. Lenjinova misao o proletkultovskim organizacijama ušla je u rezoluciju CK o ukidanju »autonomije« Proletkulta prema sovjetskoj vlasti i o ulasku proletkultovskih organizacija u sastav Narodnog komesarijata prosvete. **Time je štetna delatnost Proletkulta u oblasti kulture prekinuta.**

Godine 1925 CK Boljševičke partije doneo je odluku »O politici partije u oblasti književnosti«. U toj značajnoj odluci obeleženi su putevi za dalje razvijanje i unapređivanje sovjetske književnosti. U odluci se podvlači nekoliko osnovnih pitanja politike Boljševičke partije u oblasti književnosti: pitanje seljačkih pisaca, pitanje t.zv saputnika (»poputčika«) i odnosa prema njima, pitanje književne forme. Naročito je značajan stav koji govori o sovjetskoj književnoj kritici. »Ne otstupajući ni za jotu od proleterske ideologije«, komunistička kritika treba da se nemilosrdno bori protiv kontrarevolucionarnih pojava u književnosti, a u isto vreme da »pokazuje najveći takt, obazrivost, trpeljivost u odnosu prema onim književnim slojevima koji mogu poći s proletarijatom i koji će poći s njim«. Naglašavajući principijelnost i marksističku doslednost književne kritike, ističući potrebu borbe za hegemoniju proleterskih pisaca u književnosti, odluka CK od 1925 godine oštro osuđuje svako komandovanje u književnosti. Književna kritika, kaže se u odluci, može imati drugi vaspitni značaj samo onda »ako se, bude oslanjala na svoju idejnu nadmoćnost«. U odluci se, dalje, ističe »sloboda takmičenja raznih grupa i struja« u književnosti, sloboda književnih formi.

Sledeći krupan korak koji je Boljševička partija preduzela u cilju daljeg razvijanja sovjetske književnosti bila je odluka CK SKP(b) od 23 aprila 1932 o preuređenju književnih i umetničkih organizacija. Posle Oktobarske revolucije u Sovjetskom Savezu postojao je veliki broj raznih književnih grupa i pravaca. Partija je, radi učvršćivanja pozicija proleterskih pisaca i umetnika, pomagala stvaranje posebnih proleterskih organizacija u oblasti književnosti i umetnosti. Ali uspesi izgradnje socijalizma, stvaranje novih književnih i umetničkih kadrova pokazali su da su u novim uslovima okviri postojećih organizacija uski i da koče razvoj umetničkog stvaranja. »Ta okolnost, — kaže se u odluci, — stvara opasnost da se te organizacije pretvore od sredstva najveće mobilizacije sovjetskih pisaca i umetnika oko zadataka socijalističke izgradnje u sredstvo kultivi**sanja izolovanosti po kružocima, odva**janja od političkih zadataka današnjice i od značajnih grupa pisaca i umetnika koji simpatišu socijalističkoj izgradnji«. Usled toga je CK rešio da se ukinu asocijacije proleterskih pisaca (VOAPP, RAPP itd.) i da se osnuje jedinstvena organizacija sovjetskih pisaca koji podržavaju platformu sovjetske vlasti i koji hoće da učestvuju u socijalističkoj izgradnji. Na osnovu ove odluke sazvan je 1934 godine prvi kongres sovjetskih pisaca. Na kongresu, na kome je bilo zastupljeno pedeset nacionalnih književnosti Sovjetskog Saveza, stvorena je moćna organizacija — Savez pisaca SSSR, Na čelo organizacije došli su: veliki proleterski pisac Maksim Gorki kao pretsednik, i poznati partiski radnik A. S. Ščerbakov, kao odgovorni sekretar. Ovaj kongres pretstavlja krupan datum u istoriji sovjetske književnosti, jer je došao kao rezultat ogromnih istoriskih pobeda sovjetskog naroda u izgradnji socijalizma, kao rezultat procvata sovjetske književnosti, i pretstavlja novu etapu u njenom razvitku.

Poslednja istoriska odluka CK SKP (b) o književnosti donesena je u avgustu 1946 godine. Ona se odnosi na časopise »Zvezda« i »Lenjingrad« a njena je sadržina — osuda bezidejnosti i ideološke štetnosti koja se zapazila u radu nekolicine sovjetskih pisaca, Osobito kod Ane Ahmatove i Mihajla Zoščenka. Stavove odluke CK SKP (b) razradio je i osvetlio A. A. Ždanov u svom poznatom referatu o pomenutim časopisima, održanom pred lenjingradskim partiskim aktivom i na skupu lenjingradskih pisaca.

Ove odluke ne pokazuju samo stalnu brigu Boljševičke partije o sovjetskoj književnosti i njenom procvatu. Na osnovu njih može se isto tako pratiti razvitak sovjetske književnosti, njen porast, može se pratiti borba za marksističku idejnost u njoj i pobede te marksističke idejnosti, koje su uslovile ogromno bogatstvo književnih vrsta i sjajnih umetničkih dela sovjetske književnosti. Te odluke su doprinele pobedi realizma nad raznim formalističkim i dekadentskim pravcima u sovjetskoj književnosti, stvaranju novog književnog metoda — socijalističkog realizma.

U svom razvitku sovjetska književnost prošla je kroz nekoliko faza. Prvi period obuhvata vreme od Oktobarske revolucije do kraja dvadesetih godina. U ovaj okvir ulazi vreme građanskog rata obnove i i rekonstrukcije.Granicu ovog perioda čini 1929 godina, koju je drug Staljin nazvao »godinom velikog preokreta«. Drugi period sovjetske književnosti počinje od »godine velikog preokreta«, i obuhvata vreme staljinskih pjatiljetki, vreme pune pobede industrijalizacije i kolektivizacije, pune pobede socijalizma u Sovjetskom Savezu. Treći period obuhvata sovjetsku književnost za vreme Velikog Otadžbinskog rata sovjetskih naroda protiv fašističkih osvajača. Najzad, poslednji period, period novog procvata sovjetske književnosti, nastaje posle završetka Otadžbinskog rata.

Sa prvim i drugim periodom sovjetske književnosti povezano je i ime velikog revolucionarnog pisca Maksima Gorkog (umro 1936). Ali bilo bi pogrešno njegovu ogromnu književnu, kulturnu i političku delatnost ograničiti na period od Oktobarske revolucije do 1936 godine. Gorki je osnivač sovjetske književnosti i u isto vreme njen najveći pretstavnik. On je još pre revolucije, u toku borbe radničke klase protiv samodržavlja i kapitalističkog društva, dao genijalna dela revolucionarne i realističke književnosti, koja su služila kasnije mladim sovjetskim piscima kao uzor u njihovim stvaralačkim naporima. Posle revolucije Gorki je dao čitavoj sovjetskoj književnosti pečat svoje velike ličnosti. Njegov uticaj nije moguće vremenski ograničiti.

(Svršetak u idućem broju)

* Skraćen tekst predavanja, koje je organizovalo Društvo za kulturnu saradnju Jugoslavija—SSSR u Beogradu, 17 septembra 1948.

OSVRTI NA KNJIGE

USPOMENE NA BORAVAK STANISLAVSKOG U ZAGREBU

Povodom desetogodišnjice smrti K. S. Stanislavskog i pedesetogodišnjice osnivanja Moskovskog hudožestvenog teatra, u izdanju male biblioteke Nakladnog zavoda Hrvatske izišla je mala knjižica Slavka Batušića, direktora Teatarskog muzeja u Zagrebu, u kojoj se na osnovu uspomena, dokumenata i arhivske pozorišne građe daje iscrpan opis boravka Stanislavskog i njegove trupe u Zagrebu. Bez pretenzija da se upušta u ocenu pojedinih pretstava ili da kritički rezimira umetnički bilans celog gostovanja, Slavko Batušić je samo **prepričao okolnosti** pod kojima su hudožestvenici boravili u Zagrebu pod kraj 1922 godine. On je prikazao kako su doputovali (s nepotrebnim konvencionalnim pojedinostima), zabeležio triumfalan doček publike, izneo repertoar s pojedinim važnijim ulogama, skicirao nekoliko dirljivih susreta s našim umetnicima, izložio s kakvim je raspoloženjem i s kakvim razumevanjem naša štampa dočekala najbolje pozorište sveta.

Još pre dolaska Stanislavskog i njegove trupe, zagrebačka publika imala je prilike da se upozna s jednom grupom hudožestvenika, tzv. »grupom Kačalova«, krajem 1920 godine, kada se ona posle belogardejskog prodora u Harkov, odrezana od matice, našla u emigraciji. Ova grupa, koja je gostovala i u drugim gradovima naše zemlje, davala je u Zagrebu svega 32 pretstave· između ostalog, ona je izvodila »Višnjev sad«, »Tri sestre« i »Ujka Vanju« od Čehova, »Braću Karamazove« od Dostojevskog, »Dolijalu liju« od Ostrovskog, »Jesenje gusle« od Surgučeva, »Na dnu« od Gorkog, dva strana komada i jedno veče recitacija.

U trupi su se tada nalazili: Ivan Bersenjev, kao vođa, i N. G. Aleksandrov, A. S. Astarov, P. A. Bakšejev, M. N. Germanova, V. M. Grečova, V. I. Kačalov, O. L. Kniper-Čehova, S. M. Komisarov, E. F. Krasnopoljskaja, M. A. Križanovskaja, N. N. Litovceva, N. O. Masalitinov, V. G. Orlova, P. A. Pavlov, E. T. Skulskaja, P. F. Šarov, M. M. Tarhanov i V. I. Vasiljev.

Dve godine kasnije, kada je Moskovski hudožestveni teatar, u koji se vratila ova trupa iz emigracije, sem retkih izuzetaka, krenuo iz Moskve na svoju dvogodišnju turneju u Ameriku, on je opet, na molbu Zagrebačkog pozorišta, posle gostovanja u Berlinu i Pragu, posetio Zagreb. Trupa je ovoga puta išla pod rukovodstvom samog Stanislavskog i u svom najboljem sastavu: N. G. Aleksandrov, P. A. Bakšejev, A. P. Bondirev, L. N. Bulgakov, V. P. Bulgakova, G. S. Burdžalov, V. G. Dobronravov, V. L. Eršov, V. F. Gribunjin, A. T. Grizunov, V. I. Kačalov, O. L. Kniper-Čehova, L. M. Korenjeva, M. A. Križanovskaja, I. V. Lazarev, L. M. Leonidov, M. P. Lilina, N. N. Litovceva, I. M. Moskvin, M. P. Nikolajevna, V. N. Pašenaja, N. A. Pogorni, E. M. Rajevskaja, M. A. Skrjabina, F. V. Ševčenko, A. M. Tamirov, A. K. Tarasova, M. A. Uspenskaja, A. L. Višnjevski, V. A. Vlasova.

O tom drugom boravku hudožestvenika u Zagrebu Slavko Batušić je sakupio zanimljivu građu. Tamo gde mu je nedostajalo konkretnih dokumenata (pisma, arhiva, pisanje štampe), on je izneo svoje sopstvene uspomene. U nizu zanimljivih pojedinosti Batušić je izneo i neke podatke na temelju kojih se može jasno viditi zašto Moskovski hudožestveni teatar nije tom prilikom gostovao i u Beogradu ma da su za to postojali objektivni uslovi. Krivica za to, nema sumnje, pada na tadašnjeg upravnika Narodnog pozorišt u Beogradu, Milana Grola, koji se u svom »demokratskom« opskurantizmu, bojao da dovede u prestonicu istaknuto sovjetsko pozorište, koje se u svom umetničkom radu rukovodilo načelima scenskog realizma, onako kako su ih formulisali i sprovodili u život Nemirović—Dančenko i K. S. Stanislavski. Ili je možda verni sluga reakcionarnih režima dobio mig da je takvo gostovanje nepoželjno?

U knjižici se iznose i mnoge druge okolnosti ovog značajnog gostovanja. No, i pored toga što su podaci na temelju kojih je ova knjižica pravljena brižljivo sakupljeni, što u njoj ima dragocenog materijala za istoriju pozorišta, koji pripomaže pravilnom razumevanju ondašnjih naših pozorišnih prilika i neprilika, ona ipak ne zadovoljava u celosti, jer se pisac samo letimično i nedovoljno kritički odnosi prema umetničkoj strani toga gostovanja, jer potpuno gubi iz vida da je osnovni značaj toga gostovanja bio ne u manje-više stereotipnim ili iznimnim uslovima boravka, već u plodotvornom uticaju koji je to gostovanje izvršilo na zagrebački teatar, na realističku orijentaciju najistaknutijih hrvatskih pozorišnih umetnika.

No i u samom odabiranju građe Slavko Batušić nije pokazao pouzdan kriterij. Nije uvek i u svima okolnostima ono što se stvarno odigralo samim tim i istoriska činjenica. Iz mase uspomena, arhivske pozorišne građe i raznih dokumenata trebalo je probrati samo ono što doprinosi **rasvetljavanju** okolnosti pod kojima su hudožestvenici gostovali u Zagrebu, što pomaže boljem razumevanju značaja toga gostovanja. Batušić, međutim, navodi čitav niz pojedinosti koje nemaju nikakvog kulturno-istoriskog značaja (bolest beznačajnih pojedinaca iz zagrebačkog teatra, incident u hotelu itd.). Sem toga, on bez ikakvog ograđivanja donosi izvatke iz raznoraznih pozorišnih prikaza koje su pisali Vladimir Lunaček, Stjepan Parmačević, dr. Milan Ogrizović i drugi, i na taj način daje nekakav značaj takvim konvencionalnim prikazima i takvim površnim kritičarima. Ako takvo pisanje pretstavlja, u našim relacijama, nekakav istoriski dokument uopšte, onda je to, pre svega, dokument o niskom teoretskom i kritičko-pozorišnom nivou tadašnje naše pozorišne publicistike. Navoditi mišljenje takvih pisaca, s pridavanjem nekakve važnosti takvim napisima i takvim književnicima, može samo onaj koji ne ume da razlikuje ozbilina umetnička nastojanja od proizvolinih i konvencionalnih šablona u kritici.

E. F.

Povodom jedne istorije muzike

Pre kratkog vremena izašla je u Ljubljani »Zgodovina glazbe« koju su napisali nastavnici Muzičke akademije dr Dragotin Cvetko (Sovjetska muzika), Dr Radoslav Hrovatin (Pregled istoriskog razvoja slovenačke muzike do 1918 godine) i Vilko Ukmar (celokupni ostali materijal istorije muzike). Ostavljam drugima da provere metod kojim su autori prišli istoriskom razvitku muzike naših naroda, da ocene kakav je kritički stav pisaca prema pojavama, ličnostima i delima u istoriji muzike. Sve je to predmet jednog detaljnog kritičkog prikaza.

Zasad ću se zadržati na poglavlju koje je posvećeno srpskoj muzici. U doba kada se produbljuje ostvareno bratstvo i jedinstvo naših naroda i kada se, pored samostalnog razvoja kultura pojedinih naroda, pokazuju jasne težnje za detaljnijim i dubljim uzajamnim upoznavanjem, prva »Istorija muzike«, koja je izašla posle oslobođenja, morala je, u partijama koje prikazuju muzički razvoj naših naroda, biti daleko studioznija, iscrpnija, detaljnija i preciznija. Poglavlje o srpskoj muzici u knjizi Vilka Ukmara, na primer, daje stanje srpske muzike, od prilike oko 1942 godine, kada se pojavila knjiga prof. Josipa Andreisa. Sve ono što se dogodilo posle oslobođenja, težnje savremenih srpskih kompozitora da nađu izlaz sa stranputice zapadnoevropskog formalizma, da se dublje povežu i sažive sa težnjama i potrebama naroda, da neguju aktuelnu tematiku, da svoje stvaralaštvo usmere ka savremenom muzičkom realizmu, sva ta problematika ostala je van zahvata Vilka Ukmara.

U prikazu istoriskog razvoja srpske muzike, između ostalog, nije pomenut Josif Šlezinger, ni emigracija čeških muzičara, nije dovoljno istaknut značaj Stevana Mokranjca i Josipa Marinkovića. Binički je prikazan van svoje generacije a pojedinim kompozitorima dat je veći značaj od onoga koji u stvari imaju i obrnuto, navođene su pogrešne godine itd. Od savremenih kompozitora ne pominje se uopšte Mihailo Vukdragović, koji je dobio dve nagrade Komiteta za kulturu i umetnost, dok se govori o Svetozaru (odnosno Svetomiru) Nastasijeviću, saradniku okupatora i srpskih izdajnika, okupacionom direktoru opere, koji je možda i imao talenta, ali preko čijeg se kompoziciono-tehničkog diletantizma, pored ostalog, u svakom slučaju ne može preći .

Ove najvažnije i najupadljivije pogreške u prikazu razvoja srpske muzike u knjizi Vilka Ukmara moralo bi biti na svaki način ispravljene u eventualnom novom izdanju.

B. M. D.

FILM

Divljanje američkih mačaka na bioskopskom platnu

Neki Amerikanac postao je eksploatacijom izvora nafte silno bogat čovek koji za novac kupuje sve. Čitav grad je njegov, čitav grad mu služi i mrzi ga. On sreće neku luckastu »književnicu« koja mu se sviđa. No ona se sviđa i nekom prostodušnom kauboju sa polukretenskom fizionomijom koga reditelj po američkoj logici pretvara u borca za socijalnu pravdu. Milijarder, društveno zlo, obećava Indijancima za eksploataciju njihove zemlje 12,5% a kauboj, oličenje američke pravde, 50%. Američki pretsednik vodeći računa o »narodnim interesima« raspiruje kapitalističku slobodnu utakmicu i daje prednost kauboju. Nastaje opšta tučnjava pod američkom parolom (»svako može postati milionar!«) i posle razbijenih vilica i jurnjave sve se svršava standardnim hepiendom: to je sadržaj američkog filma »Rat divljih mačaka«.

Pre početka filma dato je obavezno tumačenje: »lica i događaji su izmišljeni i eventualna sličnost je samo slučajna.« To treba da otkloni svaku sumnju o surovoj stvarnosti koja može da se nasluti iza ove besmislene američke jurnjave. A ona treba da američkog sitnog buržuja zavara »basnoslovnim« mogućnostima »zapadne demokratije«, i radnog čoveka Amerike, kad posle svog tegobnog dana ili mnogo dana besposlice dođe u bioskop, da opije naftašansom ili nekom drugom američkom šansom i odvuče ga od stvarnih životnih problema.

Ovakve i slične divlje i maloumne mačje uspavanke za zabašurivanje surove kapitalističke stvarnosti, koje su moguće i razumljive u Americi, ne mogu se i ne smeju pustiti da divljaju po našim bioskopima.

D. S.

Lice i naličje

O jeziku „Poletarca"

Već u treću godinu svoga izlaženja ušao je list namenjen našoj deci pretškolskoga doba i učenicima najmlađih razreda, mesečni časopis »Poletarac«, u kome sarađuju i stariji poznati književnici i mladi koji tek počinju, a svi su pomognuti od naših slikara.

Samo, postoji jedno **ali...**

Jeziku i pismenosti ne obraća se, — teško je reći, ma da je istina, — skoro nikakva ili baš nikakva pažnja.

U poslednjem broju »Poletarca« izišla je jedna priča, koja se zove »Zemlja Tandarija«. U toj priči kazuje se šta bi bilo da nema uopšte reda. Jer u zemlji Tandariji postoji ustav od dva člana, od kojih prvi glasi: »Svako radi šta mu volja . . .« Tu je u zgodnome obliku priče, rečeno deci kako je anarhija besmislena, štetna, pa čak i nemoguća.

Ali, — to je ono **ali** koje maločas pomenusmo, — anarhije ne može biti ni u jeziku. Međutim, sama priča o zemlji Tandariji tandarasto počinje. Prva je rečenica ekavska: »Mirko je hteo da radi sve što mu je volja...« Druga ijekavska: »U zemlji Tandariji bilo je lijepih kuća«. Treća opet ekavska: »Na svima jezicima sveta...« Četvrta ponovo ijekavska: »Lijep kućni red...« Peta ni ekavska ni ijekavska nego pogrešna, jer piše: »Nema lijepšega života...«, a ne kaže se **lijepšeg** nego **ljepšeg.**

U toj kratkoj priči, koja broji 69 (i slovom šezdeset devet) redova, ima 38 (i slovom trideset osam) pravopisnih i ostalih ogrešenja o naš jezik, ma da bi dužnost ovoga lista bila da naše najmlađe nauči da lepo govore.

Neko će možda pomisliti da je, ma da ne bi bilo pedagoški, učinjeno to u ovoj antianarhističkoj priči namerno, kako bi se pokazala apsurdnost anarhizma. Taj bi se prevario. I na ostalim stranama ovoga časopisa ima tušta i tma još gorih grešaka. Vremenske rečenice u inverziji ne odvajaju se zapetom. Ali ni po jada! Zapeta se stavlja pred nenaglašeno **je:** »I Vuk Karadžić, koji je stvorio našu azbuku, je morao mnogo da se muči da bi nešto naučio.« U tom istom člančiću, gde se govori o Vuku i Dositeju, ne razlikuje se kada valja reći **tu** a kada **tamo,** jer se veli da su đaci išli **kod učitelja** a ne učitelju, a on im **tamo** a ne **tu** pokazivao slova.

U pesmi Desanke Maksimović, koja je rođena u Brankovini i dobro razlikuje **č** i **ć,** otštampano je:

»Imaću svugde sinova,
i kćeri i pomagaća.«

U istoj pesmi, oblik **biste** otštampan je kao dve reči **bi ste.** U narednoj pesmi »Tri đaka« takođe piše **reć** (»Uze reć bez odobrenja«), a na idućoj strani opet ista greška: »Dečak **reće**·«

O štamparskim greškama koje kvare smisao moglo bi se napisati čitavo poglavje. Objavljena je, na primer, stihovana priča R. Đukića »Ničije stvari«, koja govori deci da njihova školska klupa nije ničija stvar nego njihova, a postoji neki Mića, koji reže klupu, gađa se sunđerom i kredom itd. I pisac je svakako napisao kako je to Mićina mana, a otštampano je: »Mićina je mama: uvek nešto kvari... seče nožem klupu, lomi školske stvari!« Tu bi se i stariji teško snašli o kome je reč, a mali čitaoci moraju razumeti da to Mićina mama seče nožem klupu i pravi druge štete po školi·

Kao u nekom bakalskom računu usred poezije pišu se brojevi na ovaj način:

»Obišao 2—3 sela,
ni jedno da sretne đaće.
Na vrh brega naišao
na neuko govedarče...«

Nastranu što su redaktori i korektori u ova četiri stiha propustili još dve pravopisne greške, jer je već i poletarcima poznato da se u ovom slučaju piše **nijedno** i **navrh** zajedno. O prljavom sliku da i ne govorimo.

Nemogućno je sve navesti, jer ovih malih šesnaest strana kipte stotinama grešaka, ali navedimo još jednu strofu pesme potpisane inicijalima M. A. Ona glasi:

»Izvučena sa dna,
potopljene, stare,
preobuku lađe,
četkom istimare,
i još mnoge druge
iznemogle barke
obuku u novo —
pa od svake starke
jedan više novi
brod po moru staše...«

Mi smo podvukli poslednja dva stiha. Prvo: **jedan** je svakako jednina i, prema tome, **jedan stade** a ne **jedan staše.** Dalje: **jedan po moru ide,** kada se broda tiče ili, još bolje, **plovi.** Inače, ako je slika radi, moralo tako da bude, onda **na more stade,** ali ni u tom slučaju ne bi sliku bilo pomognuto.

Ne upuštajući se dalje u grafičku opremu, pomenimo samo da bi »Poletarac« za naše poletarce morao da ima tačna, a ne isuviše stilizovana slova. Poslednje reči u časopisu štampane su crtanim ćirilskim slovima i glase: »Чувар нашег слободног Јадрана« Grafičar je, međutim, veliko A pisao bez one vodoravne crte u sredini, tako da naši mališani u čudu zaista čitaju: ЧУВЛР ЈЛДРЛНЈ

Ž. V.

PROSLAVA 80-GODIŠNJICE MUZIČKE ŠKOLE U SUBOTICI

Državna muzička škola u Subotici proslavila je 24 septembra ove godine osamdesetogodišnjicu svog osnivanja. Tim povodom svečano je otkrivena spomen-ploča umetnicima-đacima ove škole, koji su poginuli kao žrtve fašističke okupacije. Spomen-ploča posvećena je i zaslužnim direktorima škole.

Na svečanoj proslavi održan je koncert Subotičke filharmonije.

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

„DELO", organ CK KP Slovenije

GODISTE XVII, BR OJ 1, LJUBLJANA

Nedavno je u Ljubljani izišao prvi broj časopisa »Delo«, organa Centralno komiteta Komunističke partije Slovenije, koji uređuje dr. Jože Potrč.

U prvom delu časopisa objavljen je niz članaka, koji osvetljavaju i rešavaju probleme naše stvarnosti. i to: M.: KPJ pred V Kongresom; Stane Kavčić: O potrebi neprekidne borbe za pravilnu političku liniju Partije; Ivan Maček: Napomene o razvitku socijalističkog sektora u našoi industriji; dr Jože Potrč: Peti kongres i nauka; Viktor Avbelj: Za jačanje socijalističke trgovine, i Janez Hribar: O zadacima našeg seljačkog zadrugarstva. U tim člancima obuhvaćen je i razrađen dobar deo naše socijalističke izgradnje, data analiza rada. uspeha i grešaka, ocenjena sadašnja etapa razvitka, postavljeni konkretni gorući zadaci i objašnjenja političke linije Partije kako na sektoru ideološke i partiske izgradnje tako i na ekonomskom polju. Naši ljudi, graditelji socijalizma, moći će iz njih da crpu mnogo pobuda i uputstava za svoj rad, izgrađujući pre svega ideološku čvrstinu i jasnoću, koja je preduslov za uspešan i dobar rad na svakom području života naše zemlje. Materijali objavljeni u ovom broju »Dela« ubedljivo određuju i rešavaju pre svega one čvorne probleme, koji se javljaju na današnjoj etapi borbe i izgradnje socijalizma u našoi zemlii i od čijeg pravilnog, brzog i temeljitog rešenja zavisi i uspešan dalii razvitak.

U posebnom delu »Dokumenti« objavljena su tri dokumenta iz istorije Komunističke partije Slovenije. Prvi je »Izjava Komunističke partije Jugoslavije, Komunističke partije Italije i Komunističke partije Austrije o slovenačkom pitanju«, aprila 1934 godine, u kojoj sve tri partije bez rezervi priznaju prava slovenačkog naroda na samoopredeljenje. Istoriski i politički značaj ove izjave leži u tome što se s njom prvi put u istoriji slovenačkog naroda manifestovala povezanost borbe za oslobođenje i ujedinjene slovenačkog naroda s avangardom proletarijata ugnjetačkih naroda. Iziavi su dodate »Napomene«.

Drugi objavljeni dokumenat je »Manifest osnivačkog kongresa Komunističke partije Slovenije«, aprila 1937 godine. U njemu se kaže između ostalog: »Komunistička partija Slovenije, koja u svojoj istoriji beleži tako lep broj najvećih junaka u borbi za slobodu naroda, zajedno sa svim demokratskim snagama slovenačkog naroda ,boreći se sa još većom odlučnošću da se otkloni opasnost koja mu preti od fašizma, i da se ostvare demokratske težnje slobodoljubivog slovenačkog naroda«. Taj svoj zavet i dug KPS u krilu KPJ pre i u toku narodnooslobodilačke borbe ispunila je i ostvarila. I ova izjava svedoči sa svoje strane o doslednom revolucionarnom putu naše Partije u bližoj prošlosti, Partije čija je pravilna politika i nepomirljiva borba dovela do takvog rezultata kakva je nova socijalistička Jugoslavija.

Kao treći dokumenat objavljena je februarska »Izjava« 1943 godine. Komunističke partije Slovenije, slovenačkog Sokola i kršćanskosocijalističke grupe. Zbor aktivista Osvobodilne fronte aprila 1943 na Pugledu prihvatio je i odobrio ovu izjavu u celosti. Ova februarska izjava je važan dokumenat iz narodnooslobodilačke borbe, objavljen u jeku i porastu oslobodilačkog rata, koji jasno svedoči o neospornoj rukovodećoj uloza KPS i njenoj borbi za narodni front novog i višeg tipa, koji nije neka privremena sporazumaška koalicija vrhova formirana za neki određeni zadatak, nego jedinstveni, opštenarodni, politički pokret pod rukovodstvom radničke klase i njene avangarde KPS sa njenom političkom i društvenom sadržinom i ciljem.

U rubrici »Komunističke partije u drugim zemljama« objavljene su informacije o delu i životu komunističkih i radničkih partija Italije, Čehoslovačke, Poljske, Nemačke i Rumunije, kao i Apel komunističkih partija Francuske, Velike Britanije, Belgije, Nizozemske i Luksemburga narodima država potpisnica takozvanog Briselskog pakta.

Prvi broj završava rubrikom »Nove knjige i brošure« u kojoj je objavljen niz kratkih ocena i prikaza sadržaja knjiga, koje su objavljene u izdanju Cankarjeve založbe, kao: Josip Broz Tito: Izgradnja nove Jugoslavije; Edvard Kardelj: Govori na pariskoi mirovnoj konferenciji itd., kao i kratke ocene i prikazi dela klasika marksizma-lenjinizma, koja su izišla u poslednje vreme.

Pojava »Dela«, organa CK KPS, koji je u svojoj prošlosti odigrao značajnu ulogu, u sadašnjosti dobiia još veći značaj. Uz »Komunista«. organa CK KPJ i materijale V kongresa KPJ, »Delo«, koje u sklopu jugoslovenske stvarnosti osvetljava i obrađuie izgradnju socijalizma u Narodnoi Republici Sloveniji, znači dragocen oslonac kako u partiskom pogledu tako i u ideološkoj, kulturnoj i ekonomskoj izgradnji naše zemlje.

th

„CRVENA ZASTAVA", organ CK KP Srbije

Ovih dana je izašao iz štampe prvi broj »Crvene zastave«, organa Centralnog komiteta Komunističke partije Srbije. »Crvena zastava«, čiju će pojavu radosno pozdraviti ne samo partijci, nego i široke vanpartiske mase koje u rukovodstvu naše slavne Partije vide najsigurnije jemstvo svih svojih dosadašnjih i budućih pobeda na putu izgradnje socijalizma, treba da popuni onu prazninu koja se već dosta dugo osećala zbog nedostatka jednog teoretskog marksističko-lenjinističkog časopisa. Naša se zemlja nalazi u najpunijem zamahu izgradnje socijalizma; narodne mase, rukovođene Partijom, pokazuju neviđeni elan u izvršavanju i ispunjavanju Petogodišnjeg plana koji će našu otadžbinu, od zaostale i siromašne zemlje u svakom pogledu, pretvoriti u naprednu i bogatu državu sa razvijenom socijalističkom industriiom i razvijenom socijalističkom poljoprivredom. Mnogobrojna goruća pitanja — politička, ekonomska, kulturna, istoriska itd. —, koja se javljaju u vezi sa izgradnjom socijalizma kod nas, čekaju na svoju teoretsku razradu. Pitanje karaktera i specifičnosti naše narodne revolucije, koje je izazvalo toliko neopravdane buke i nerazumevanja kod nekih komunističkih partija, takođe nije još ni izdaleka iscrpeno. U jarkoj svetlosti marksizma-lenjinizma najbolje će izbiti na svetlost dana svi oni ogromni rezultati koje nam pruža naša svakodnevna praksa, najbolje će se videti koliko je osnovna linija naše Partije tačna i pravilna, koliko je zasnovana na tačnom i pravilnom marksističko-lenjinističkom procenjivanju situacije u našoj zemlji.

Materijali sa istoriskog Petog kongresa KPJ pružaju, u tom pogledu dragocenu polaznu bazu za razradu svih tih pitanja. Odluke i referati sa Petog kongresa daju našim teoretičarima, publicistima i književnim i kulturnim radnicima sigurnu osnovu za njihov dalji rad.

Prvi broj časopisa »Crvena zastava« donosi, pored materijala s Petog kongresa i uvodnika o Petom kongresu, članke od Jovana Veselinova (»O programu naše Partije«), Miloša Minića (»O pooštravanju političke reakcije, u kapitalističkim zemljama«), Riste Antunovića (»O reorganizaciji zemljoradničkih zadruga«), Radivoja Davidovića (»Borba za socijalističku trgovinu — sastavni deo borbe za izgradnju socijalizma«), Ljubinke Milosavljević (»O ideološko-političkom radu«); zatim materijale iz istorije naše Partije i kritiku na Bibliografiju Srbije 1947.

U svom iscrpnom članku drug Jovan Veselinov analizira program naše Partije, njegove osnovne misli i postavke, dokazujući da on pretstavlja »dokumenat marksizma-lenjinizma i, prema tome, siguran kompas u rukama naše Partije« u borbi za izgradnju socijalizma. U zaključku članka osvrće se na neobuzdanu i neopravdanu »kritiku« programa naše Partije od strane nekih rukovodilaca nekih komunističkih partija, pa kaže: »Program je sastavljen na bazi velikih naučnih otkrića Marksa, Engelsa, Lenjina i Staljina, u njemu se nalaze misli ovih velikih učitelja proletarijata. Niko nema pravo da napada našu Partiju zbog toga što se u pojedinim odelicima Programa skoro doslovno držala već davno formulisane, marksističke istine, niti iko pometan treba da zameri što su u Program unesene posebnosti razvitka naše revolucije i naše socijalističke izgradnje. Ako ovo, po mišljenju nekih drugova iz ostalih komunističkih partija, ne može koristiti drugim partijama, više je nego sigurno da im neće biti na štetu«.

U ostalim člancima, o čemu i sami naslovi govore, razrađuju se pojedina pitanja iz partiske teorije i prakse, pitanja koja je Peti kongres jasno podvukao i objasnio, ali koja sad treba detaljno razraditi, uzimajući u obzir specifičnosti u razvitku svake naše Republike, svakog kraja. Sa svoje strane, mi bismo mogli poželeti da se u narednim brojevima »Crvene zastave« — razume se, kad god je to moguće — posveti nešto više mesta kulturnim, umetničkim, ukratko estetskim problemima o kojima se kod nas inače nedovoljno piše.

T. M.

NEDELJA KNJIGE U NAŠOJ ZEMLJI

NEDELJA NAPREDNE KNJIGE U SLOVENIJI

Od 19 do 26 septembra, u okviru takmičenja za podizanje narodnih knjižnica održana je u Sloveniji »Nedelja napredne knjige«. Sreski i okružni prosvetni odbori organizovali su predavanja o značaju dobre knjige uz niz priredaba.

Slovenački književnik Miško Kranjec govorio je u okviru Nedelje napredne knjige u ljubljanskom radničkom predgrađu Bežigrad. Izneo je značaj osnivanja narodnih knjižnica po svim selima i radnim kolektivima kao i značaj borbe za dobru naprednu knjigu.

»Naša slovenačka knjiga — rekao je između ostalog Miško Kranjec — ima težak, moglo bi se reći krvavi put za sobom: tek što se prva knjiga rodila s Trubarom već su je spaljivali i progonili. Tek što je Prešern zapevao našu umetničku pesmu već su neprijatelji naroda i njegove kulture progonili i pesmu i pesnika. Progonili su naprednu knjigu kroz čitavo prošlo stoleće, progonili su je u staroj Jugoslaviji, progonili su je pod okupacijom. Progonili su je zato jer je podizala svest naroda, jer je narod vaspitala i pripremala za borbu i budila u njemu težnju za slobodom.

Naš napredni, radni čovek, koji je voleo slobodu, pobedio je i s njim je pobedila i napredna knjiga. Naša dužnost je da pravilno ocenimo vrednost i ulogu naprednе knjige. Naš zadatak je da razlikujemo naprednu, visoko-idejnu, umetničku i iistinski naučnu knjigu od kojekakvih bezidejnih i demoralizatorskih piskaranja.

Živimo u vremenu, kad su svi naši napori upereni pravcem da što pre ekonomski podignemo našu zemlju iz zaostalosti, da što pre podignemo našu industriju. Fabrike, mašine, elektrane, pruge, rekonstrukcija poljoprivrede — to su naši najbliži zadaci. Sve to vodi izvršenju Petogodišnjeg plana i izgradnji socijalističke države. To su neizbežni uslovi naše samostalnosti. Usto, kao što vidimo, naša vlast, naše rukovdstvo ulažu maksimum truda da se istovremeno i s istim uspehom razvija i naša kultura. U tom pogledu su učinjeni ogromni napori: po našim selima iz dana u dan rastu nove knjižnice sa najnaprednijim knjigama, otvaraju se po našim selima pozornice na kojima će biti prikazivana napredna dela. Mi živimo u vremenu kad se ostvaruje naše geslo: kultura radnom narodu! Zato je danas i naš zahtev i naš zadatak: s jedne strane u svaku porodicu naprednu knjigu, s druge strane voditi borbu protiv štetne knjige koja radni narod samo demoriliše u njegovom poletu.

VELIKA IZLOŽBA KNJIGA NR HRVATSKE

Da bi se provela što veća propaganda za našu knjigu, na inicijativu Kulturno-umetničkog odeljenja Ministarstva prosvete Hrvatske otvoriće se 29 oktobra ove godine u Zagrebu velika izložba knjige. Ova izložba biće organizovana u vezi sa proslavom 40-godišnjice smrti Silvija S. Kranjčevića. Na njoj će biti izložena sva dela koja su izašla u Hrvatskoj od 1945 godine do danas, kao i sva izdanja iz narodnooslobodilačke borbe, i dela na jezicima naših nacionalnih manjina.

***U vezi sa proslavom 40-godišnjice smrti S. S. Kranjčevića,** a da bi se u okviru »nedelje knjige« provela što šira propaganda za naprednu knjigu i književnost, održan je 22 septembra na Rijeci, u Centralnom domu kulture sastanak svih pretstavnika kulturnih ustanova, masovnih organizacija, sindikata i štampe. Posle diskusije formiran je na sastanku odbor, koji će razraditi plan proslave i vršiti kontrolu da se provedu i izvrše sve preuzete obaveze, i da se knjiga što više propagira, da bi se najširi slojevi upoznali s književnošću.

NEDELJA KNJIGE U MAKEDONIJI

U cilju što većeg širenja i prodiranja knjige u narod od 10 do 17 oktobra održaće se u Makedoniji »Nedelja knjige«. Ona će početi otvaranjem velikog broja izložbi knjiga širom cele republike. Biće organizovano ukupno 126 izložbi od kojih 99 u većim selima, 27 gradskih a u Skoplju republikanska izložba knjige. Na izložbama će biti zastupljena sva izdavačka preduzeća iz Jugoslavije.

Pored toga organizovaće se i 90 pokretnih biblioteka. One će obići sva sela Makedonije, koja zbog svoje udaljenosti od centara gde će biti organizovane izložbe knjiga neće moći da te izložbe posete.

Pripreme za organizovanje ovog velikog broja izložbi knjiga, u kojima će biti organizovana i odeljenja za prodaju, uveliko se vrše od strane sekcija za biblioteke i čitaonice pri kulturno-prosvetnim društvima, koji su i glavni nosioci sprovođenja »Nedelje knjige«.

***Nedelja knjiga u Subotici.** Između 19 i 26 septembra organizovana je nedelja knjiga. U okviru ove propagandne nedelje otvorena je u vestibilu narodnog pozorišta izložba knjiga. Izložba prikazuje razvoj izdavačke delatnosti u našoj zemlji i omogućava publici da dobije široki pregled o izdatim knjigama, te da bira ona dela, za koja se najviše interesuje. U tu svrhu na izložbi je organizovano i prodajno odeljenje. Pored domaćih knjiga ističu se originalna sovjetska izdanja dela Lenjina i Staljina, kao i velikih ruskih realista.

(T. G.)

BIBLIOGRAFIJA

I. Lemin: Ideologija i politika laburizma u službi imperijalističke reakcije. Studija o engleskim desnim laburistima, koji su, u borbi koja se vodi između dva tabora — imperijalističkog i demokratskog — stupili otvoreno u redove međunarodne reakcije. Izdanje »Kulture», Beograd—Zagreb, 1948. Cena 5 dinara.

M. Iljin-I. Segal: **Kako je čovek postao div.** Knjiga II. U ovom, drugom delu popularno-naučne knjige sovjetskih pisaca Iljina i Segala, izneta je istorija čoveka i ljudske misli od davnina do početka savremene nauke, do mikroskopa i teleskopa. »Priroda i ljudi«, izdanje »Novog pokolenja«, Beograd—Zagreb, 1948. Cena ?

Stjepan Mitrov Ljubiša: **Odabrane pripovijesti.** U pripovetkama Stjepana Mitrova Ljubiše, jednog od najznačajnijih naših pisaca devetnaestog veka, prikazan je život crnogorskog naroda u vremenu kada se posle feudalizma i seljačkih ustanaka plemenski život počeo da raspada i da ustupa mesto počecima kapitalističkog razvoja. »Jugoslovenski klasici«, knjiga 10. Predgovor Duze Radovića. Izdanje »Novog pokolenja«, Beograd—Zagreb, 1948. Cena?

A. N. Ostrovski: **Vuci i ovce.** Komedija u pet činova. U ovom delu veliki klasik ruske drame prikazao je moralno raspadanje pretstavnika poslednjih »plemićkih gnezda« u doba carske Rusije. »Pozorišna biblioteka«, sveska 19. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 19 dinara.

August Cesarec: **U katakombi.** »Mala biblioteka«, sveska 19. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 8 dinara.

M. J. Ljermontov: **Bela.** »Mala biblioteka«, sveska 20. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 7 dinara.

Ivan Cankar: **Kovač Damjan. »Mala biblioteka«,** sveska 21. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 5 dinara.

Maksim Gorki: **Pripovetke.** »Biblioteka pionira«, izdanje »Novog pokolenja«, Beograd—Zagreb, 1948. Cena ?

Petar Kočić: **Jablan. Pripovetka.** »Biblioteka pionira«, izdanje »Novog pokolenja«, Beograd—Zagreb, 1948. Cena ?

Stjepan Mitrov Ljubiša: **Kanjoš Macedonović.** Priča paštrovska iz petnaestog vijeka. »Biblioteka pionira«, izdanje »Novog pokolenja«, Beograd—Zagreb, 1948 Cena ?

Angel Karalijčev: **Zlatiia.** Pripovetke, prevedene s bugarskog. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 9,50 dinara.

UREDNICI:
Jovan Popović, Čedomir Minderović i Marijan Jurković

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Broj čekovnog računa 1-4060049
Poštanski fah 617.

Odgovorni urednik: Jovan Popović. Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 21.